Ожинове вино
Джоан Гарріс

Джей – відомий письменник, що втратив натхнення і життєві орієнтири. Він живе дитячими спогадами, у яких завжди літо і старий Джо з його чарівним вином та фантастичними історіями. Коли ж Джей нарешті зважується відвідати «місце сили» свого дитинства, то замість хати Джо знаходить лише руїну – і кілька пляшок його особливого вина, здатного магічним чином змінювати життя. Тоді чоловік раптово вирішує покинути все і купує старий будинок у французькому містечку Ланскне-су-Танн. Здається, тепер він нарешті здобуде втрачене натхнення, визнання та захмарні гонорари. Однак несподівано для себе Джей опиняється перед вибором: якого життя він хоче насправді? Того, в якому немає місця казці та мріям, але є гонорари й слава? Чи іншого, сповненого буденних радощів, простих речей і любові – солодкої, як особливе вино старого Джо?..

Джоан Гарріс

Ожинове вино

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням: Harris J. Blackberry Wine: A Novel / Joanne Harris. – London: Black Swan, 2001. – 386 p.

Переклад з англійськоі Дар’і Москвітіноі

Дизайн обкладинки

Ідея обкладинки Миколи Белевцова

© Frogspawn Ltd., 2000

© DepositPhotos.com / galdzer; Dionisvera; stockfoto-graf; belchonock, обкладинка, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2021

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художне оформлення, 2021

* * *

Присвячую Едвіну Шорту, моєму діду – садівникові, виноробові і поету в душі

Слова подяки

Величезне спасибі таким людям: Кевінові й Анущці, що терпіли мене; Г. Дж. Полу та футбольному клубові «Прайорі Олд Бойз»; Франчесці Ліверсидж за редагування, яке надихає; Дженніфер Льютлен; моєму блискучому агентові Серафіні Кларк за те, що показала мені мотузку, але не дозволила затягнути ії на своїй шиї; і Крістоферові Фаулеру – нашій людині в Лондоні. Усім моїм колегам і учням із Лідськоі граматичноі школи – прощавайте і всього найкращого. Я за вами сумуватиму.

1

Вино вміє говорити. Усі про це знають. Тільки-но роздивіться. Підіть на ріг вулиці й спитайте в тамтешнього пророка – непроханого гостя на весільному бенкеті, юродивого. Воно промовляе. Воно черевомовить. У нього мільйон голосів. Воно розв’язуе язики, примушуе вибовкнути таемниці, про які ви б мовчали довіку, навіть такі, про які й гадки не мали. Воно кричить, голосно співае, шепоче. Воно розповідае про великі діяння, амбітні плани, трагічні кохання й жахливі зради. Воно заходиться від реготу. Тихенько посміюється саме до себе. Рюмсае перед дзеркалом. Витягае на поверхню подіі минулих літ і спогади, які краще б забути. Кожна пляшка – подих інших часів та своерідне диво: від найбанальнішого «Молока Богородиці» до помпезноі «Удови Кліко» 1945 року. Побутова магія – так казав Джо. Перетворення матеріі на еліксир мрій. Дилетантська алхімія.

Візьміть, приміром, мене. Флері 1962 року. Єдине, що залишилося з тих дванадцяти пляшок, закоркованих і закладених для зберігання в той рік, коли народився Джей. «Елегантне, промовисте вино, бадьоре і трохи різке, з сильним присмаком чорної смородини», – так написано на етикетці. Зазвичай таке вино не закладають у льох, але він ризикнув. Заради ностальгії. Для особливої нагоди. Дня народження чи, може, весілля. Та його власні уродини минали без особливих святкувань: із червоним аргентинським у бокалі та старими вестернами на екрані. П’ять років тому він виставив мене на стіл, сервірований столовим сріблом та срібними свічниками, але нічого з того не вийшло. Попри це, вони з тією дівчиною лишилися разом. Із нею в дім прийшла ціла армія пляшок: «Дом Періньйон», горілка «Столична», «Парфе Амур» і мутон-каде, різноманітне бельгійське пиво у пляшках із видовженими горлечками, «Нуаі Пра» і лікер «Лісова суниця». Вони також говорять, переважно всіляку маячню; видають щось схоже на металевий брязкіт, наче гості, що купчаться на вечірці. Ми відмовлялися мати з ними бодай щось спільне. Нас, трьох переживців, запроторили в задній ряд, за блискучі шеренги цих новоприбульців, і там ми й стояли п’ять років у забутті. «Шато-Шалон» 58-го року, «Сансер» 71-го і я. «Шато-Шалон», роздратований таким засланням, прикидається глухим і незрідка взагалі відмовляється розмовляти. «Витримане шляхетне вино високого статусу», – цитує він у рідкісні емоційні миті. Йому подобається нагадувати нам про своє старшинство, про витримку жовтих вин із регіону Юра. Він надає цьому великого значення, так само, як і своєму медовому букету та унікальному походженню. «Сансер» уже давно викисла до оцту і стала навіть ще мовчазнішою – тільки іноді тоненько зітхає над своєю втраченою молодістю.

А потім, за шість тижнів до початку цієї історії, з’явилися інші. Чужинці. Особливі. Любителі пхати носа у чужі справи, з яких усе й почалося, хоча вони теж здавалися забутими за рядами новеньких пляшок. Їх було шестеро – кожна мала надписану від руки етикетку та була запечатана свічковим воском. Горлечко кожної пляшки було переплетене шнурком іншого кольору: малиново-червоним, бузиново-зеленим, ожиново-синім, шипшиново-жовтим, сливово-чорним. В останній пляшці, перев’язаній коричневим шнурком, було вино, про яке я навіть ніколи не чув. На етикетці було написано «Особливе, 1975 року», чорнила вже вицвіли до кольору спитого чаю. Але всередині дзижчав цілий вулик таємниць. Від них неможливо було врятуватися: вони шепотіли, висвистували, сміялися. Ми вдавали, що нам начхати на іхні витівки. Ці вже дилетанти… Виноград там навіть поряд не лежав. Вони були простолюдинами, і ми не хотіли пускати іх у свое коло. Але все ж була в цих шести піратів якась приваблива зухвалість, хаотичне поєднання ароматів і образів, від якого захиталися витримані марочні вина. Звичайно ж, заговорити з ними першими було нижче нашої гідності. Але… Як же мені того кортіло! Мабуть, мене з ними поєднував мій плебейський післясмак чорної смородини.

З льоху було чути все, що відбувається в будинку. Про події ми дізнавалися завдяки тому, як приходили й відходили наші більш толеровані колеги: п’ятничного вечора дванадцять пляшок пива і сміх у передпокої; учора вночі – пляшка червоного каліфорнійського, такого молодого, що танінами[1 - Таніни – дубильні речовини, що містяться в червоному вині й надають йому терпкий смак. (Тут і далі прим. перекл.)] аж тхне. Минулого тижня був день його народження – тож пішла маленька пляшка «Моет» – так зване «дівчисько», найбільш показовий і самотній пляшковий розмір, – а зверху

долинав ностальгійний стукіт кінських копит і звуки пострілів. Джею Макінтошеві виповнилося тридцять сім. Одразу не помітиш, та в його очах кольору синього винограду піно нуар застиг дещо ніяковий і розгублений вираз людини, що втратила свій шлях. П’ять років тому Керрі це приваблювало. А тепер збентеженість стала ій не до смаку. Його пасивність, а надто вже прихована за нею впертість, дуже іі дратувала. Точнісінько чотирнадцять років тому Джей написав роман під назвою «Три літа з Джо Хміль-яблуком». Ви, звісно, чули про нього. Його нагородили Гонкурівською премією і переклали двадцятьма мовами. Публікацію відсвяткували трьома ящиками марочної «Удови Кліко» 76-го року – випили іі занадто рано, щоб віддати належне, та врешті-решт Джей завжди був таким – накидався на життя так, наче воно ніколи не вичерпається, наче те, що закорковане в ньому самому, ніколи не пересохне, а успіх йтиме за успіхом у вирі безкінечного святкування.

Тоді ще не було ніякого винного льоху. Ми стояли на камінній полиці, просто над його друкарською машинкою – на щастя, як він казав. Коли Джей завершив свою книжку, то відкоркував останню з моіх товаришок 62-го року і дуже повільно випив іі, а коли вино скінчилось, то ще довго крутив у пальцях бокал. Потім він підійшов до камінної полиці. Постояв там якусь мить. Тоді усміхнувся й доволі невпевнено пішов назад до свого крісла.

– Наступного разу, мій любий, – пообіцяв він. – Залишимо до наступного разу.

Бачте, він говорить зі мною, бо колись і я до нього заговорю. Я його найстаріший приятель. Ми розуміємо один одного. Наші долі переплетені.

Ясна річ, ніякого «наступного разу» так і не сталося. Про телевізійні інтерв’ю, газетні статті й огляди тепер і мови не було. В Голівуді зняли екранізацію з Корі Фельдманом, у декораціях американського Середнього Заходу. Минуло дев’ять років. Джей написав частину рукопису під назвою «Відважний Кортес» і продав «Плейбою» вісім оповідань, які пізніше були перевидані під однією обкладинкою видавництвом «Пінгвін букс». Літературний світ чекав на новий роман Джея Макінтоша – спочатку з нетерпінням, потім із занепокоенням, із цікавістю і, врешті, з байдужістю.

Звісно, він усе ще писав. На сьогодні готові сім романів із назвами на кшталт «Ген І-зуза», «Псі-птаство з Марса» та «Побачення з С. Мертю» – всі видані під псевдонімом Джонатан Вайнзеп, і за всі він отримав непогані гонорари, які й забезпечували йому доволі комфортне існування всі ці чотирнадцять років. Він купив комп’ютер – ноутбук «Тошиба»; умощував його в себе на колінах, так само, як і вечері з напівфабрикатів, які готував собі в ті вечори – вони ставали дедалі частішими, – коли Керрі працювала допізна. Він писав огляди, статті, оповідання та газетні колонки. Читав лекціі слухачам письменницьких курсів, вів семінари з письменницькоі майстерності в університеті. Він стверджував, що буцімто має так багато справ, що геть ніколи займатися власною роботою – і сам кепкував із себе, з письменника, що не пише. Коли Джей так казав, Керрі дивилася на нього, стиснувши губи в тоненьку нитку.

Знайомтеся – Керрі О’Ніл, уроджена Кетрін Марсден – двадцятивосьмирічна білявка з короткою стрижкою та приголомшливими зеленими очима, в яких Джей так і не розпізнав кольорові контактні лінзи. Журналістка, що прославилася

завдяки телебаченню та «Форуму» – нічному ток-шоу, де популярні літератори та другорядні знаменитості обговорювали злободенні соціальні проблеми під авангардний джаз. П’ять років тому вона б посміхнулася, почувши ці його слова. Та, зрештою, п’ять років тому «Форуму» ще не існувало, а Керрі писала в «Індепендент»[2 - Британська щоденна газета, з 2016 р. – новинний інтернет-портал.] колонку про подорожі й працювала над книжкою під назвою «Шоколад: феміністський погляд». Світ був сповнений можливостей. Книжка вийшла з друку два роки по тому, саме на хвилі загального інтересу. Керрі виявилася фотогенічною, добре продаваною та популярною. В результаті вона з’явилася в декількох легковажних ток-шоу. Її фотографували для «Марі Клер», «Татлера» та «Я!»[3 - Популярні європейські журнали для жінок.], проте вона швидко запевнила себе, що ій немає до того діла. У неї був будинок у Челсі, невеличка квартирка в Нью-Йорку, і вона обмірковувала, чи не зробити ліпосакцію на стегнах. Вона подорослішала. Просунулася далі.

Утім, із Джеєм цього не відбулося. П’ять років тому він наче уособлював темпераментного митця: пив пів пляшки горілки «Смирнофф» на день – така собі приречена, понівечена, сповнена романтики фігура. Він сколихнув у ній материнські інстинкти. Вона збиралася привести його до ладу, надихати його, а він натомість створив би чудову книжку – таку, щоб осяювала життєві шляхи й повністю завдячувала б ій одній.

Але нічого з того не сталося. На шмат хліба він заробляв низькопробною фантастикою – дешевими виданнями у паперових обкладинках з багряними хмарами. Він жодного разу не наблизився до зрілості й лукавої мудрості своєї першої книжки, ба більше – навіть не намагався наблизитись. Попри всі похмурі мовчанки, Джей насправді не міг похвалитися бурхливим темпераментом. Він ніколи не піддавався імпульсивності. Ніколи по-справжньому не сердився, ніколи не втрачав контролю. У бесідах він ані інтелектом не блищав, ані в’їдливістю не інтригував. Навіть його пияцтво – єдиний уцілілий його вибрик – тепер сприймалось як безглуздя: наче людина вперто виряджається в застарілі шати своєї юності. Він цілими днями грав у комп’ютерні ігри, слухав старі записи та дивився старі фільми на відео. Застряг у підлітковому бунті, наче голка програвача в канавці платівки. Керрі почала думати, що, мабуть, зробила помилку. Він не хотів дорослішати. Не бажав, щоб його рятували.

Порожні пляшки свідчили про інше. Джей переконував себе, що випивав він із тих само причин, що й писав сякі-такі фантастичні твори. Не для того, щоб забутися, а щоб пам’ятати, щоб відкрити минуле і знову опинитися там, наче кісточка в гіркому плоді. Він відкорковував кожну пляшку і починав кожне оповідання з таємним переконанням, що саме зараз йому дістанеться чарівний еліксир, який його відновить. Але чари, як і вино, без правильних умов не спрацюють. Джо міг би йому багато про це розповісти. Інакше хімія не відбудеться. Букет зіпсований.

Гадаю, мені здавалося, що все має початися саме з мене. У цьому була б певна поезія. Врешті-решт, ми ж поєднані – він і я. Але ця історія починається з іншого марочного вина. Власне, я не проти. Краще вже бути його останнім, ніж його першим. У цій історії я навіть не головна дійова особа, та я був тут раніше, ніж з’явилися Особливі, і все ще буду тут, коли їх випорожнять. Я можу собі дозволити й почекати. До того ж, витримане Флері треба неквапом розсмакувати, а я не був упевнений, що його піднебіння готове до таких вражень.

2

Лондон, весна 1999 року

Був березень. Несподівано теплий, навіть у льосі не було зимно. Джей працював нагорі: ну як працював – на свій манер, із пляшкою під ліктем та телевізором, що стиха базікав. Керрі була на якійсь вечірці з нагоди нової премії для письменниць молодше двадцяти п’яти років, тож у будинку було тихо. Джей користувався друкарською машинкою, коли займався «справжньою», як сам це називав, роботою, а для фантастики в нього був ноутбук. Тож за наявністю чи відсутністю стукоту клавіш завжди можна було вгадати, що саме він пише. Він спустився вниз після того, як пробило десяту. Налаштував радіо на якусь ретрохвилю, і було чути, як він вовтузиться на кухні й тупотить по теракотових підлогових кахлях. Поряд із холодильником був невеличкий бар. Він відчинив його, засумнівався і знову зачинив. Відчинилися дверцята холодильника. Там, як і всюди, домінували смаки Керрі. Сік з паростків пшениці, салат із кускусом, молодий шпинат, йогурти. Джей подумав, що йому зараз дуже хочеться величезний бутерброд з беконом і смаженим яйцем та кухоль міцного чаю. Він знав, що це бажання якось пов’язане з Джо та провулком Пог-Гілл. Нічого особливого, просто асоціація, яка часто виникала, коли він намагався писати. Та все це давно скінчено. Суцільна примара. Він насправді не відчував голоду. Натомість закурив цигарку – заборонена розкіш, яку притримував для тих митей, коли Керрі не було вдома – і жадібно затягнувся. З хрипкого радіо почувся голос Стіва Гарлі – він співав «Розвесели мене», пісню якраз із того далекого, неминучого літа 75-го року, і на якусь мить Джей відкрив рота, щоб підспівати: «Приходь до мене й розвесели-и-и-и мене», – і кухнею розкотилася самотня луна.

У льосі чужинці, що стояли позаду нас, ніяк не вгамовувалися. Чи то через музику, а чи в повітрі цього приємного весіннього вечора було розлито якесь відчуття можливості, але вони розвинули кипучу діяльність: клекотіли у своїх пляшках, деренчали одне об одного, підстрибували від нетерпіння, бо ім кортіло говорити, відкритися, випустити свій аромат у повітря. Можливо, саме це й примусило його спуститись – було чутно, як він тупав грубими, нетесаними сходами. Джею подобався льох; там було прохолодно і втаємничено. Він повсякчас приходив сюди – просто щоб помацати пляшки і провести пальцями по припорошених стінах. Я завжди радів його появі. Мов барометр, я відчуваю його емоційну температуру щоразу, коли він близько підходить до мене. До певної міри, я навіть можу і думки його прочитати. Я ж казав, між нами відбувається якась хімія.

У льосі було темно, единим джерелом світла була тьмяна лампочка під стелею. Ряди пляшок – більшість із них нічого не варті, але Керрі вони до смаку – розташовані на полицях вздовж стін; інші тісняться в ящиках на підлогових плитах. Проходячи, Джей легким рухом торкався пляшок, низько нахиляючи до них обличчя, ніби намагаючись уловити ув’язнені всередині

літні пахощі. Двічі чи тричі він брав якусь із пляшок і вертів її в руках, а потім повертав на полицю. Пересувався без цілі й напряму, просто йому подобалися вологість і тиша у льосі. Тут навіть притишувався звук лондонського дорожнього руху, і якоїсь миті він відчув спокусу лягти просто на гладку, прохолодну підлогу й заснути, можливо, навіки. Ніхто б його тут не шукав. Та Джей, навпаки, почувався дуже бадьорим, збудженим, неначе тиша прочистила йому мозок. Утім, в атмосфері відчувалася якась напруга, ніби щось от-от мае статися.

Нові пляшки стояли в коробці, у далекому куті льоху. Перед нею була поламана драбина; він відсунув її й із зусиллям підтягнув коробку до себе. Навмання витягнув пляшку й підніс її до світла, щоб роздивитись етикетку. Вміст був чорнильно-червоним, а на дні накопичився товстий шар осаду. Йому раптом здалося, що всередині е ще дещо, якась форма, але то був лише осад. Нагорі, десь на кухні, усе ще грало радіо, налаштоване на хіти 1975-го року – тепер звучала передріздвяна «Богемська рапсодія», стиха, але цілком розбірливо, – і його охопило тремтіння.

Повернувшись до кухні, він із цікавістю оглянув пляшку – шість тижнів тому, коли приніс її додому, він заледве зиркнув на неі: воскова печатка на горлечку, коричневий шнурок, надписана від руки етикетка – «Особливе 1975 року», – порох із льоху надавав ій вельми занехаяного вигляду. Цікаво, чому він саме її витяг із забуття. Мабуть, ностальгія, хоч його почуття до Джо все ще були надто суперечливими, щоб він міг дозволити собі розкіш ностальгіі. Злість, ніяковість, шалене бажання накочувалися на нього крижаними й гарячими хвилями. Стариганю. Шкода, що ти зараз не тут, зі мною.

У плящці щось хлюпало й підстрибувало. Її товаришки, що зосталися у льосі, деренчали й танцювали у відповідь.

Іноді це стаеться випадково. Чекаеш роки, аж раптом чи то планети стануть, як треба, чи то відбудеться несподівана зустріч, а чи заскочить тебе натхнення – правильні обставини складаються на свій розсуд, тишком-нишком, без фанфар та попереджень. Джей думае, що це доля. Джо вважав це магіею. Та іноді все це – просто якась хімія: щось у повітрі, якась непомітна дія, що призводить до раптових, невідворотних змін.

Джо називав це алхімією дилетантів. Магіею повсякденних речей. Джей Макінтош потягнувся по ніж – зрізати печатку.

3

Минуло багато років, але вона вціліла. Його ніж зрізав її, а під нею виявився добре збережений корок. За якусь мить у повітрі розлився такий гострий аромат, що йому залишалося лише перетерпіти, стиснувши зуби, поки запах намагався нав’язати йому свою волю. Пахкотіло чимось землистим і кислим, наче від води в каналі спекотного літнього дня, а різкість пахощів навіяла йому думки про овочерізку та приемний аромат щойно викопаної картоплі. На якусь секунду ця ілюзія здалася йому такою

реалістичною, що він, власне, ніби опинився там, у тому місці, якого більше не існує, – там Джо спирався на лопату, а з підвішеного за гілочку дерева радіо звучало «Випускайте клоунів»[4 - «Випускайте клоунів» (англ. «Send in the Clowns») – пісня Стівена Сондгейма для мюзиклу «Маленька нічна музика» (1973).] або «Я не закоханий»[5 - «Я не закоханий» (англ. «I’m not in Love») – пісня британського гурту «10cc» із альбому «Оригінальний саундтрек» (1975).]. Несподівано ним оволоділо захопливе збудження, і він плеснув трохи вина в бокал, намагаючись не пролити від жагучого бажання. Воно було темно-рожевим, наче сік папаї, і ніби нетерпляче видряпувалося вгору по стінках бокала, бо йому кортіло якнайскоріш випробувати свое чаклунство на плоті Джея. Він споглядав за ним із сумішшю недовіри та прагнення. Якась частинка його дуже хотіла випити це вино – бо саме цього й чекала довгі роки, але він усе одно вагався. Рідина в бокалі була каламутною, в ній плавали цятки якоісь брунатної речовини, схожої на іржу. Він раптом уявив, як випивае це, потім стискае горло від ядухи і валиться в агонії на кахельну підлогу. Бокал зупинився на півдорозі до його вуст.

Він знову кинув погляд на вино. Рух, який йому ввижався, наче припинився. Аромат став злегка солодкуватим, якимось аптечним, схожим на мікстуру від кашлю. Він ще раз подивувався, навіщо йому знадобилося принести сюди цю пляшку. Ніякого чаклунства не існувало. Натомість Джо змусив його вірити у дещо інше – чергова витівка старого аферист. Але його розум наполягав на тому, що в цьому бокалі щось таки було. Щось особливе.

Він так зосередився, що не почув, як за його спиною до кухні зайшла Керрі.

– А, то ти не працюеш.

Їі вимова була чистою, й ірландського акценту в ній було рівно стільки, щоб захистити іі від звинувачень у походженні з привілейованого класу.

– Знаеш, якщо ти вже зібрався налигатися, міг би й відвідати вечірку зі мною. Для тебе це була б чудова нагода познайомитися з новими людьми.

Вона зробила особливий наголос на слові чудова, втричі подовживши другий склад. Джей повернувся до неі, не випускаючи з рук бокала. Його голос звучав глузливо.

– Знаеш, я насправді повсякчас знайомлюся з чудовими людьми. Усі ці навкололітературні чувачки – просто чудові люди. Особливо мені подобаеться, коли якась із твоіх молодих зірок підкочуе до мене на якійсь із таких чудових вечірок і каже: «Гей, це ж ти той самий Джей Як-тебе-там, що написав оту чудову книжку?»

Керрі перетнула кімнату, стукотячи плексигласовими підборами по кахлях, і налила собі чарку «Столичноі».

– А тепер ти поводишся не тільки по-дитячому, а й антисоціально. Якби ти колись зібрався написати щось серйозне замість того, щоб марнувати талант на всіляке сміття…

– Чудово, – вишкірився Джей і цокнувся з нею. Пляшки, що залишилися в льосі, весело задзеленчали, ніби від приємного очікування. Керрі зупинилася й прислухалася.

– Ти щось чув?

Джей похитав головою – на його обличчі все ще була усмішка. Вона підійшла ближче і придивилася до його бокала та до пляшки, що й досі стояла на столі.

– До речі, що це за гидота? – Голос був дзвінким і різким, як звук її прозорих підборів. – Це якийсь коктейль? Сморід просто жахливий.

– Це вино, яке робив Джо. Одна з шести пляшок, – він розвернув пляшку, щоб прочитати етикетку. – «Хміль-яблуко, 1975 року». Чудовий вінтаж.

Поряд із нами й навколо нас радісно бродили вина. Нам було чути, як вони шепочуть, наспівують, кличуть, підстрибують. Вони сміялися заразливим безтурботним сміхом, наче закликали до зброї. «Шато-Шалон» бурмотів собі під ніс щось несхвальне, але в цій піднесеній карнавальній атмосфері він звучав відвертим заздрісником. Я помітив, що й сам приєднався до них – дзеленчав у своєму ящику, наче проста молочна пляшка. Я забувся від очікування, від усвідомлення, що щось неодмінно має статися.

– Пфе! Господи! Не пий це! Його треба вилити, – Керрі вичавила з себе смішок. – До того ж, це огидно. Некрофілія якась, чи щось таке. Не можу навіть уявити, навіщо ти взагалі вирішив принести його додому, враховуючи обставини.

– Я хотів лише випити його, люба, а не трахнути, – пробурмотів Джей.

– Що?

– Нічого.

– Прошу, любий, вилий цей непотріб. Там, мабуть, сила-силенна гидотних бактерій. Або щось навіть гірше – антифриз, наприклад. Ти ж знаєш характер старого, – улесливо вмовляла вона. – Краще я наллю тобі горілки.

– Керрі, припини розмовляти зі мною, як моя мама.

– Тоді припини поводитися по-дитячому. Заради бога, чому б тобі не подорослішати?

Це була її одвічна пісенька.

– Це вино зробив Джо, – вперто одказав він. – Я й не чекаю, що ти зрозумієш.

Вона зітхнула, набурмосилась і відвернулася.

– Ой, та будь ласка. Ти ж завжди так робиш. Так зациклився на тому старому педику, що можна подумати, буцімто він тобі батько чи ще якийсь родич, а не просто брудний трухлий покидьок, прихильник юних хлопчиків. Атож, будь

зрілою, дорослою людиною й отруїся. Якщо помреш, то, може, на спомин надрукують додатковий тираж «Джо Хміль-яблука», а я зможу продати твою історію в «ТЛС»[6 - TLS (Times Literary Supplement) (укр. Літературний додаток до газети «Таймз») – щотижневий літературно-критичний журнал, що видається у Великій Британії з 1902 р.].

Та Джей пропускав ії слова повз вуха. Він підняв бокал до обличчя. Запах удруге вдарив йому по ніздрях – невловимий сидровий запах будинку Джо, де завжди тлів ладан, а на кухонному підвіконні в ящиках росла помідорна розсада. На мить здалося, ніби він щось почув – брязкіт розбитого скла, мов на шикарно сервірований стіл упала люстра. Він зробив ковток.

– Будьмо.

На смак воно було так само бридким, як і в його дитинстві. Виноград цього варива й не торкався – від нього солодкувато пахло бражкою, наче від смітника. Він смердів затхлою водою каналу влітку або покинутою залізничною коліею. Смак у цього пійла був ідкий, схожий на дим і палену гуму, та все одно він збудив хвилю спогадів як у горлі, так і в пам’яті, де одразу ж з’явилися образи, які, на його думку, були втрачені навіки. Джей стиснув кулаки під навалою картинок з минулого – у нього запаморочилось у голові.

– З тобою все гаразд? – голос Керрі резонував, наче уві сні. Вона була роздратована, проте в ії голосі відчувалося занепокоєння. – Джею, я ж казала тобі не пити цю гидоту. Ти чуеш?

Він із зусиллям проковтнув вино.

– Усе добре. Взагалі, воно досить приемне на смак. Бадьоре. З кислинкою. Приемне тіло[7 - У виноробстві термін «тіло» позначає відчуття ваги й консистенції вина в ротовій порожнині.]. Схоже на тебе, Кес.

Його обірвав напад кашлю, але й сміху також. Керрі похмуро глянула на нього.

– Не треба мене так називати, це не мое ім’я.

– Так само, як і Керрі, – зловтішно нагадав він.

– Ну добре, якщо ти налаштований на вульгарність, то я йду спати. Насолоджуйся своїм вінтажем. Усе заради твоеі втіхи.

Їі слова прозвучали як виклик, який Джей залишив без уваги, сидячи спиною до дверей, поки вона не пішла. Він усвідомлював, що поводиться як егоіст. Але вино щось пробудило у ньому, щось надзвичайне, і він хотів глибше поринути в це відчуття. Ковтнув ще і помітив, що його піднебіння потроху звикае до незвичного смаку цього вина. Тепер він відчував присмак перестиглих фруктів, запечених до коричневоі карамельноі скоринки, його ніздрі лоскотав запах соку, що стікав по овочерізці, і ніби було чутно, як Джо підспівуе своему старенькому радіо в дальньому кутку ділянки. Він нетерпляче вижлуктив бокал, розсмаковуючи пікантне вино, відчуваючи, як його серце наповнюеться новою енергіею і гупае так, ніби він пробіг марафонську дистанцію. Внизу, під сходами, залишалося ще п’ять пляшок,

і вони тремтіли й тарахкотіли від буйного шаленства. Тепер у нього прояснилося в голові, та й шлунок заспокоївся. Він спробував розпізнати те, що відчував, і врешті збагнув – то була радість.

4

Пог-Гілл, літо 1975 року

Джо Хміль-яблуко. Нормальне ім’я, не гірше за будь-яке інше. Сам він відрекомендовувався Джо Коксом, з такою собі кривенькою усмішкою, наче хотів відразу збудити невіру, але навіть тоді ім’я могло бути будь-яким, залежно від пори року та нової адреси.

– Ми з тобою могли б бути кузенами, – заявив він першого ж дня, коли Джей з обережним захопленням споглядав за ним із вершечка муру. Овочерізка гуділа й торохтіла, випльовуючи шматки кисло-солодких овочів чи фруктів у відро, що стояло біля його ніг.

– Кокс і Макінтош[8 - Кокс (правильна назва Cox’s Orange Pippin – «помаранчевий піппін Кокса») – популярний у Британії сорт яблук. Макінтош (правильна назва McIntosh Red – «червоний Макінтош») – сорт яблук, вважається національним продуктом Канади.]. Обоє яблука, еге ж? Гадаю, цей факт робить нас майже родичами.

Його екзотичний акцент збивав з пантелику, тож Джей витріщився на нього, нічогісінько не розуміючи. Джо вишкірився й похитав головою.

– Не знав, що тебе звуть на честь яблука? Це файний сорт, американське червоне яблуко. Смачнюще. У мене є молоденьке деревце, отам, – він мотнув головою в бік заднього двору. – Але йому щось непереливки. Мабуть, йому тре’ трохи більше часу.

Джей продовжував споглядати за ним з усім притаманним його дванадцятирічному вікові цинізмом, щосекунди очікуючи насмішки.

– Ви так кажете, ніби в нього є почуття.

Джо підвів на нього очі.

– Ну то так і є. Як і в усього, що росте.

Хлопчик захоплено спостерігав за лезами овочерізки, що хутко оберталися. Машинка брикалася і ревла в руках Джо, випльовуючи шматки білої, рожевої, синьої та жовтої плоті.

– Що ви робите?

– А на що це схоже? – старигань мотнув головою в напрямку картонної коробки, що стояла під муром, який відділяв їх один від одного. – Подай мені оті хмелі.

– Хмелі?

Нетерплячий жест у бік коробки.

– Хміль-яблука.

Джей глянув униз. Зістрибнути було нескладно, до землі приблизно п’ять футів, але сад обгороджений, а позаду нього – лише чагарник та залізнична гілка. Міське виховання навчило хлопця не довіряти незнайомцям. Джо усміхнувся.

– Та не вкушу я тебе, хлопче, – приязно промовив він.

Роздратований Джей зістрибнув у сад.

Хміль-яблука були червоними, видовженими й загостреними з одного краю. Поки Джей їх витягав, одне чи два тріснули і тепер демонстрували рожеву серцевину. Хлопця трохи хитало під вагою коробки.

– Дивись, куди йдеш, – зауважив Джо. – Не впусти їх. Вони можуть побитися.

– Але ж це лише картопля.

– Угу, – мугикнув Джо, не відриваючи очей від овочерізки.

– Мені здалося, ви назвали їх яблуками, чи якось так.

– Бульба. Бараболя. Хміль-яблука. Земляні яблука[9 - У французькій мові земляним яблуком (pommes de terre) називають картоплю.].

– На вигляд – нічого особливого, – зауважив Джей.

Джо похитав головою і взявся завантажувати бульби до овочерізки. У повітрі розлився солодкуватий запах, схожий на аромат папаї.

– Я привіз їх з Південної Америки після війни, – пояснив він. – Виростив з нуля отут, на городі. П’ять років пішло тільки на те, щоб підготувати грунт. Якщо хочеш смаженої картоплі, то вирощуеш сорт «Король Едвард». Якщо закортіло салатів, зверни увагу на «Шарлотту» або «Джерсі». Хто бажае чипсів, обирае «Маріс Пайпер». Але ця, – він дістав картоплину й пестливо потер її рожевеньку шкірку потемнілим великим пальцем, – старіша за Нью-Йорк. Така давня, що в неї навіть англійськоі назви немае. Її розсада коштуе дорожче за золотий пісок. Це не просто картоплини, хлопче. Це шматочки втрачених часів, коли люди ще вірили в магію, а половина світу ще не була нанесена на мапу. З цього чипсів не роблять. – Він знову похитав головою, і під кошлатими сивими бровами його очі випромінювали сміх. – Це моі Особливі.

Джей уважно дивився на нього, намагаючись зрозуміти, чи він кепкуе, а чи й справді несповна розуму.

– То що ж ви тут виробляєте? – спитав нарешті.

Джо вкинув останне хміль-яблуко до овочерізки й усміхнувся.

– Вино, хлопче. Вино.

То було влітку 75-го. Джееві було майже тринадцять років. Примружені очі, зціплені зуби, обличчя зібране у міцний кулак, в якому ховається щось дуже таємне – що ніхто не міг побачити. Нещодавно він був учнем школи Мурлендз у Лідсі, але тепер вісім незвично пустопорожніх тижнів канікул відділяли його від наступного семестру. Йому тут уже не подобалося. Цей невиразний, імлистий обрій, ці синяво-чорні пагорби, якими сновигали жовті навантажувачі, ці нетрища та шахтарські бараки і ці люди з гострими обличчями й безбарвним північним акцентом. Мати запевнила його, що все буде добре. Що йому сподобається Кірбі Монктон. Сподобаються зміни. Все якось улаштується. Та Джееві було видніше. Під його ногами розкрилася безодня розлучення батьків, і він ненавидів їх обох, ненавидів місце, куди вони його запроторили, вже зненавидів блискучий новенький велосипед «Релі» з п’ятьма швидкостями, який доставили сьогодні вранці, – хабар, так само вартий презирства, як і супровідна записка – «З любов’ю від мами й татка», – все таке фальшиво-нормальне, ніби світ навколо нього не розлітається зараз на друзки. Його лють була холодною, застиглою, вона відокремлювала його від довколишнього світу, тож звуки були приглушеними, а люди нагадували оживлені дерева. Лють клекотала у нього всередині й чекала, коли станеться бодай щось.

У них в сім’і ніколи не було близькості. До того літа він бачив своїх дідуся і бабусю разів шість, на Різдво або на день народження, тож іхне піклування про нього мало дистанційний характер. Бабуся була тендітна й елегантна, наче порцелянова статуетка, які вона так любила, що оздоблювала ними будь-які вільні поверхні. Дідусь був грубувато-добродушним солдафоном, який без ліцензії відстрілював куріпок на ближніх болотах. Вони обоє несхвально ставилися до профспілок, повстання робітничого класу, рок-музики, довговолосих чоловіків та дозволу жінкам навчатись в Оксфорді. Джей невдовзі збагнув: якщо щоразу мити руки перед обідом і вдавати, ніби слухаеш усе, що вони кажуть, можна насолоджуватися майже необмеженою свободою. Ось так він і познайомився з Джо.

Кірбі Монктон – невеличке північне місто, дуже схоже на будь-яке інше. Будучи суто шахтарським, воно вже тоді занепадало: дві шахти з чотирьох були закриті, а ще дві намагалися вижити. Біля закритих копалень поступово вимерли й селища, побудовані саме для того, щоб забезпечувати забої робочою силою – там були цілі вулиці занедбаних бараків, із забитими вікнами та зарослими бур’яном садками. У центрі було трохи краще: торгівельний ряд, кілька пабів, мінімаркет і поліцейська дільниця з решіткою на вікні. По один бік – дорога, залізниця і занедбаний канал. По другий – пасмо пагорбів, що тягнеться аж до підніжжя Пеннінських гір. Там стояло селище Верхній Кірбі, де жили Джееві бабуся й дідусь.

Якщо дивитися прямо на пагорби, вище полів і лісів, то можна уявити, що тут ніколи не було жодної шахти. Це парадне обличчя Кірбі Монктона, де зведені в ряд будинки називають стайнями. З найвищої точки можна роздивитись місто, що розкинулося за декілька миль звідси, мазок

жовтуватого диму, що перекреслює нечітку лінію горизонту, стовпи, що тягнуться вздовж поля просто до схожого звідсіля на шрам сланцевого кар'ера, проте це провалля має страшенно мальовничий вигляд під захистом гребеня гори. Будинки тут значно більші й витонченіші. Просторі вікторіанські терасові споруди з жовтуватого йоркширського каменю, з посрібленими шибками, псевдоготичними дверми та величезними усамітненими садами, де тісно росли фруктові дерева та красувалися м'які, добре доглянуті газони.

Однак Джееві на всі ці принади було начхати. Як на його лондонський погляд, Верхній Кірбі видавався хитким, балансував на кам'янистому краї пустища. Від простору – дистанції між будинками – у нього паморочилось у голові. Затягнута димом і посічена шрамами плутанина Нижнього Монктона та Нижнього Краю видавалася покинутою, наче після війни. Він сумував за лондонськими театрами й кіно, музичними крамницями, художніми галереями та музеями. Сумував за людським натовпом. Сумував за лондонським акцентом, за звуками дорожнього руху та запахами. Він котився на велосипеді вздовж незнайомих спустошених доріг, і йому щиро не подобалося все, що він бачив.

Бабуся з дідусем не втручалися. Вони схвалювали ігри на свіжому повітрі, але ніколи не помічали, що він повертався додому виснаженим, тремтячи від люті. Хлопчик завжди був чемним, завжди охайним. Він розумненько і з цікавістю слухав усе, що вони йому розповідали. Культивував таку собі хлопчачу жвавість. Грав роль зразкового школяра з коміксів, і сам страждав від свого обману.

Джо жив у провулку Пог-Гілл, в одному з терасових будинків, що нерівним ланцюжком тягнулися вздовж залізниці за пів милі від вокзалу. До того Джей побував там уже двічі: залишав велосипед у чагарнику й видирався по насипу до залізничного моста. В далині аж до річки тягнулися поля, а на іншому березі була відкрита шахта, і вітер розносив дзижчання машин. Кілька миль майже паралельно до залізниці тягнувся старий канал, і нерухоме повітря над ним зеленіло скупченням мух та відгонило запахом попелу й зелені. Між каналом і залізницею вилася верхова доріжка, затінена гілками дерев. Містяни називали цю місцевість Нижнім Краєм, і тут майже завжди було безлюдно. Саме це його й привабило. У вокзальному газетному кіоску він придбав свіже число «Орла» та пачку цигарок і поїхав прямісінько до каналу. Згодом, надійно заховавши велосипед у підліскових хащах, пішов доріжкою вздовж каналу, торуючи собі шлях крізь густі зарості стиглого плакуна і щоразу здіймаючи хмаринки з білого насіння. Дійшовши до старого шлюзу, він умостився на камінні й закурив, не зводячи очей із залізниці. Він то підраховував навантажені вугіллям вагони, а то й починав корчити міни у бік пасажирських поїздів, коли ті торохкотіли повз нього до своїх далеких, вартих заздрощів пунктів призначення. Він кидав камінчики у замулений канал. Декілька разів проходив увесь шлях до річки і майстрував невеличкі запруди з торфу та всілякого прибитого до берега сміття: автомобільних шин, гілля, залізничних шпал, а одного разу йому трапився навіть цілий матрац, з якого стирчали пружини. З того все й почалося: це місце потроху оволодівало ним. Можливо, тому, що то було втаємничене місце, стара, заборонена місцина. Джей потроху його досліджував: там були незрозумілі циліндри з металу й бетону; пізніше він збагнув, що то шахтові копри – якщо підійти до них ближче, вони видавали дивні звуки, схожі на зітхання. Затоплена шахта, занедбаний шахтарський візок, залишки старої баржі. То було потворне, навіть небезпечне місце, але водночас воно було

по вінця сповнене суму і приваблювало його так, що він не міг ані пояснити, ані побороти цей потяг. Його батьки, мабуть, обурилися б, якби дізналися, що він іздив туди, і в цьому для нього була додаткова принада. Так він і оглядався тут: ось попільник, набитий старими уламками фаянсового посуду, а тут – розсип екзотичних, нікому не потрібних багатств: стоси ще не зіпсованих дощем старих журналів і коміксів; кузов старенького «Форда Гелексі», у якого на даху виріс невеличкий кущ бузини, схожий на антену; поламаний телевізор. Життя біля залізничної колії, як одного разу пояснив йому Джо, схоже на життя біля моря: хвиля щодня виносить на берег щось новеньке. Спочатку йому тут не подобалося. Він і сам не знав, чому його взагалі сюди приносило. Вирушав з дому із наміром поїхати іншою дорогою, але врешті завжди опинявся у Нижньому Краї між залізницею і каналом; у його вухах дзижчав звук далеких машин, а білясте літнє сонце тиснуло йому на маківку, наче покришка, якою захищають від морозу молоді рослини. Покинуте, занедбане місце. Втім, це було його місце. Його власне – протягом усього цього довгого дивного літа. Принаймні йому так здавалося.

5

Лондон, весна 1999 року

Наступного дня він прокинувся пізно і побачив, що Керрі вже пішла, залишивши йому коротку записку, в тексті якої водяним знаком проступало обурення. Він ліниво, без цікавості, пробіг її очима і спробував пригадати, що саме сталося вчора ввечері.

Джею, не забудь про прийом у «Спайз» сьогодні ввечері – тобі конче потрібно там бути! Вдягни Армані.

К.

Голова в нього тріщала, тож він заварив собі міцної кави і, поки цмулив її, слухав радіо. Він мало що пам’ятав: загалом, його теперішнє життя й було таким – черга розмитих днів, що не відрізнялися один від одного, наче серії мильної опери, яку він дивився за звичкою, хоч жоден із персонажів не викликав у нього цікавості. День витягнувся перед ним, наче порожня дорога у пустелі. Ввечері у нього було заплановане заняття, але він уже розмірковував, як його уникнути. То нічого, він пропускав заняття й раніше. Тепер це стало для нього звичною поведінкою. Творча натура. Він подарував сам собі іронічну посмішку.

Пляшка вина Джо стояла там, де він її лишив – на столі. Джей із подивом побачив, що в ній залишилася ще половина вмісту. Отже, він випив зовсім небагато, але ж голова розколювалась від похмілля, та й заснути вдалося, тільки коли на небі зачервоніла світанкова смуга. Від порожнього бокала

було чути легкий, але виразний запах: солодкуватий заспокійливий аромат ліків. Він наповнив бокал вином.

– Прохмелимося, – пробурмотів він.

Тепер у вина майже не було неприємного присмаку, воно відчувалося майже прісним. На дні його пам'яті ворухнувся якийсь спогад, надто слабкий, щоб упізнати.

Раптом з боку дверей він почув якийсь шурхіт і миттю повернувся, відчуваючи якусь провину, наче його піймали на гарячому. Але то була лише пошта, яку просунули в отвір, а вона розсипалася по дверному килимку. Сонячний промінь, що пробився крізь скло дверей, освітлював верхній конверт, ніби привертаючи до нього особливу увагу. Мабуть, якась рекламна розсилка, подумки вирішив він. Тепер йому нечасто доводилося отримувати іншу пошту. Аж раптом, через гру світла, конверт наче наповнився сяянням, і це підкреслило слово, написане по трафарету по всій його довжині – «ЗВІЛЬНЕННЯ». Наче з'явилися двері, крізь які можна було вийти з лондонського світанку в інший світ, де можливо все. Він нахилився, підняв яскравий чотирикутник і відкрив його.

Першою думкою було – ну от, знову всякий непотріб. Якась чергова бюджетно зроблена брошура під назвою «ЗАТИШНІ МІСЦЯ ДЛЯ ВІДПУСТКИ. ЗВІЛЬНЕННЯ І ВІДПОЧИНОК» з розмитими фото фермерських будинків та заміських апартаментів упереміж із текстовими колонками. Щось типу: «Цей чарівний котедж розташований лише за п'ять миль від Авіньйона… Цей великий переобладнаний фермерський будинок з обійстям… Цей амбар шістнадцятого сторіччя у центрі Дордоні…» Фотографії були одні й ті самі: сільські котеджі під небом такої блакиті, ніби його фарбував сам Дісней; жінки у хустинах та чепцях, чоловіки в беретах виганяють кіз на неправдоподібно зелені гірські схили. Охоплений дивним розчаруванням, він кинув брошуру на стіл. Відчував, що його ошукали, що щось незнане, але важливе, пройшло повз нього. Аж тут поглянув на фото. Впавши, брошура розгорнулася на центральному розвороті, на якому було зображено несподівано знайомий будинок. Великий і квадратний, із вилиняло-рожевими стінами та червоним черепичним дахом. Під ним підпис: «Шато Фудуен, Ло-і-Гаронна». А над ним неонові літери «Продається».

Джей не очікував побачити його тут, тож від подиву закалатало серце. Це знак, подумав він. Саме зараз, у цей момент – це точно. Точно – знак.

Він довго роздивлявся фото. Після тривалих роздумів вирішив, що це все-таки не шато Джо. Абриси будинку були дещо іншими, дах – більш крутим, вікна – вужчими і глибшими. І розташований він був не в Бордо, а в сусідній провінції, за декілька миль від Ажена, на березі Тана, невеличкої притоки Гаронни. А втім, близько. Дуже близько. Це не могло бути простим збігом.

Під сходами чужинці принишкли в очікувальному, наляканому мовчанні. Ані шепоту, ані дзенькоту, ані свисту.

Джей пильно поглянув на фото. Неонові літери над ним невпинно й заманливо закликали:

ПРОДАЄТЬСЯ.

Він потягнувся до пляшки і налив собі ще.

6

Пог-Гілл, літо 1975 року

Того літа більша частина життя Джея тривала під прикриттям, ніби в якійсь таємній війні. У дощові дні він сидів у своїй кімнаті й читав випуски «Денді»[10 - «Денді» («The Dandy») – британський дитячий журнал коміксів, що видавався з 1937 по 2012 р.] або «Орла», слухав радіо, прикрутивши гучність до мінімуму, бо прикидався, що робить домашне завдання, або писав пекуче нервові оповідання під назвами на кшталт «Вояки-людоіди із забороненого міста» або «Людина, яка переслідувала блискавку».

Грошей у нього завжди було повно. По неділях він заробляв двадцять пенні за миття зеленого Остіна свого дідуся; ту саму суму йому платили за підстригання газону. Короткі й нечасті листи від батьків незмінно супроводжувалися грошовим переказом, і він витрачав свої небачені статки зі зловтішною радістю. Комікси, жуйка, якщо вийде – цигарки; його приваблювало все, що могло викликати обурення батьків. Він зберігав свої скарби біля каналу, у бляшанці з-під печива, а дідусеві й бабусі казав, що кладе гроші в банк. Формально це й справді було так. За розхитаним каменем, який він дбайливо витяг із залишків старого шлюза, був сховок десь на п’ятнадцять квадратних дюймів – якраз вистачало, щоб запхати туди бляшанку. Вхід до скарбниці закривав клапоть торфу, вирізаний на березі кишеньковим ножем. Протягом перших двох тижнів канікул він іздив туди мало не щодня – грівся на пласкому камінні греблі, курив, читав, густо списував оповіданнями блокнот або слухав радіо, викрутивши ручку гучності на повну й стрясаючи забруднене повітря. Його спогади про це літо закарбувались у звуках: Піт Вінгфілд із піснею «Вісімнадцять з кулею» або Теммі Вайнет із хітом «Р.О.З.Л.У.К.А». Він або підспівував, або підігравав на уявній гітарі та кривлявся перед невидимою публікою. Аж відтак зрозумів, яким необачним був. На звалищі було чудово чути все, що відбувалося на каналі, тож протягом цих двох тижнів Зет із бандою могли навідати його будь-якої миті. Вони могли захопити його, поки він дрімав на березі, або загнати в кут біля зольника, і найгірше – із безтурботно відкритою скарбницею. Джееві ніколи й на гадку не спадало, що на його території можуть перебувати й інші хлопчаки. Навіть не уявляв, що ця територія вже належить комусь – крутішому, старшому й досвідченішому у вуличних бійках. Сам він ніколи не бився. Школа Мурлендз не схвалювала такі прояви поганого виховання. Його нечисленні лондонські друзі були стриманими й не дуже товариськими – дівчатка-балерини із власними поні та хлопці-кадети з бездоганними зубами. Джей ніколи повною мірою не вписувався в іхне коло. Його мати була акторкою, чия кар’єра опинилася в тісному куті комедійного серіалу під назвою «Матінко моя!» – про вдівця, що сам виховує трьох підлітків. Джеева мати грала роль набридливої власниці будинку місіс

Дайкс, тож іх постійно зупиняли на вулиці якісь люди й волали ii коронну серіальну фразу: «Я вам не заважатиму?»

Батькові Джея, Хлібцевому Баронові, який надбав собі статки на «Трімбл» – популярних діетичних хлібцях, так і не вдалося заробити аж так багато грошей, щоб компенсувати відсутність шляхетного походження, тож йому доводилося ховати невпевненість за завісою сигарного диму та вдаваної веселості. Джееві він також був поперек горлянки, зі своєю іст-ендською вимовою та лискучими костюмами. Хлопець завжди вважав себе належним до іншого виду – простішого й міцнішого. Але ж як він помилявся!

Їх було троє. Вищі й старші за Джея – ім було вже чотирнадцять, може, навіть п’ятнадцять. Вони йшли перевальцем по доріжці вздовж каналу – з таким бундючним виглядом, ніби маркували власну територію. Джей інстинктивно прикрутив гучність радіо і причаївся в затінку; його обурювало те, як по-хазяйськи вони облаштувались на греблі: один нахилився до води, щоб підчепити щось звідти палицею, інший чиркав сірником по своіх джинсах, намагаючись запалити цигарку. Джей обережно спостерігав за ними зі свого сховища, в потилиці щось кололо. Вони мали небезпечний вигляд – були кланом, в однакових джинсах, чоботах із блискавками, футболках без рукавів; належали до племені, до якого Джееві було зась. В одного з них – високого, худорлявого хлопця – була пневматична гвинтівка: він недбало повісив ii на зігнуту руку. Обличчя мав плескате, а підборіддя було обсипане червоними прищами. Очі скидалися на кулькопідшипники. Інший сидів навпочіпки спиною до Джея, тож той бачив круглясті боки, що випиналися з-під футболки, та широку резинку трусів, що стирчала над низьким поясом джинсів. На трусах були намальовані літачки, і це чомусь дуже розсмішило Джея: спочатку він порскав у затиснутий кулак, але згодом не витримав і гучно розреготався.

Літачок одразу ж розвернувся: спідня губа в нього відвисла від подиву. Якусь секунду хлопці роздивлялися один одного. А тоді він випростав руку і схопив Джея за сорочку.

– Шо ти в біса тут забув?

Двое інших хлопців спостерігали за ними з ворожою цікавістю. Третій – юнак із чудернацькими бакенбардами й повадками павука – тицьнув Джея у груди кісточками затиснутого кулака.

– Маеш питання, товстунчику?

Їхній акцент звучав дивно, майже незрозуміло: то був якийсь набір голосних, і Джей знову гигикнув, мало не розреготався, бо ніяк не міг утриматися.

– Ти не тіко дебіл, а ще й глухий? – допитувався Бакенбард.

– Перепрошую, – відповів Джей, намагаючись вивільнитися. – Ви так несподівано з’явилися. Не хотів вас налякати.

Трое хлопців пильно дивилися на нього. Очі в них були того ж невиразного кольору, що й небо – переливчасто-сірі. Високий хлопець недвозначно погладжував приклад гвинтівки. З його обличчя не сходила цікавість –

очевидно, він розважався. Джей помітив літери, витатуйовані на кісточках його пальців – читалися вони як ім'я чи, радше, прізвисько, – ЗЕТ. Він зрозумів, що ця наколка – непрофесійна. Хлопчина видлубав це самотужки, за допомогою циркуля й пляшечки чорнила. Джей раптом ніби побачив, як той займався цим, – із перекошеним, але вдоволеним обличчям, якось по обіді, під час уроку математики або англійськоі, а вчитель при цьому робив вигляд, що не бачить, хоч Зет не дуже й ховався… Учитель вважав, що так простіше. Безпечніше.

– Налякати нас? – яскраві очка-підшипники закотилися від удаваного сміху.

Бакенбард загигикав.

– А цигу даси? – голос Зета звучав приязно, але Джей завважив, що Літачок досі не відпустив його сорочку.

– Цигарку? – він почав ритися в кишені, зробив незграбну спробу звільнитися та врешті видобув пачку «Плеерз». – Звісно. Ось, візьміть цигарку.

Зет витягнув дві й передав пачку Бакенбардові, а потім Літачкові.

– Гаразд, залиште собі всю, – промовив Джей і відчув, як у нього паморочиться в голові.

– Сірники?

Він витяг коробку із кишені джинсів і простягнув ім.

– І це можете залишити собі.

Прикурюючи, Літачок кинув на нього якийсь масний погляд, мов оцінював. Інші двое підсунулися ближче.

– То, може, в тебе й спайси[11 - Наркотична суміш для куріння.] е? – приязно поцікавився Зет. Літачок заходився нишпорити в Джеевих кишенях.

Пручатися було надто пізно. Якби він смикнувся хвилиною раніше, то мав би перевагу завдяки несподіванці, зміг би проскочити між ними прямо до греблі, а звідти – до залізниці. А тепер уже не вийде. Вони вже відчули сморід страху. Загребущі руки жадібними пальцями вивертали Джееві кишені. Жуйка, пара цукерок, монетки – увесь вміст його кишень посипався у підставлені долоні.

– Гей, руки геть! То мое!

Але його голос тремтів. Він намагався вмовити себе, що то неважливо, що немае нічого страшного в тому, що вони заберуть усе це барахло – воно все одно майже нічого не варте, – але хлопця долало гнітюче, бридке відчуття безпорадності й сорому.

А потім Зет підняв приймач.

– Непогано, – прокоментував він.

Джей геть про нього забув; радіо валялось у траві, в тіні гілок, і його можна було й не помітити. Мабуть, завдяки грі світла, зрадницькому проблиску хромованих деталей або просто через невезіння, але Зет його угледів, нахилився й підняв.

– Це мое, – прошелестів Джей майже нечутно; здавалося, що у роті в нього повно голок.

Зет поглянув на нього й вишкірився.

– Мое, – пошепки повторив Джей.

– Так і е, чуваче, – погодився Зет і простягнув приймач Джееві.

Їхні погляди зустрілися. Джей майже благально простягнув руку. Зет зовсім трохи відвів приймач убік і одразу запустив його ударом ноги в повітря – широкою блискучою дугою. Якусь мить радіо блимало там, наче маленький космічний корабель, але одразу ж врізалося у кам'яний виступ греблі й розбилося на сотню пластикових і хромованих друзок.

– І це – го-о-о-ол! – заверещав Бакенбард і почав витанцьовувати й скакати серед уламків. Літачок дурнувато гигикав. Та Зет дивився на Джея із тим само зацікавленим виразом обличчя; його рука лежала на прикладі гвинтівки, а очі були спокійні й мало не співчутливі. Він ніби хотів сказати: «Що тепер, чуваче? Що тепер? Що тепер?»

Джей відчував, як йому все дужче пекло очі, ніби сльози були з розплавленого свинцю, і він щосили намагався не дати їм розтектися по щоках. Глянув на залишки радіо, що виблискували на камінні, й намагався переконати себе, що нічого страшного немае. Це лише старий радіоприймач, не вартий того, щоб бути за нього відгамселеним, але лють у ньому не дослухалася до аргументів. Він ступив крок у напрямку шлюзу, а потім розвернувся і, навіть не думаючи, від душі вмазав по спокійному, усміхненому обличчю Зета. Одразу ж на Джея наскочили Літачок із Бакенбардом, вони лупцювали його й копали, але йому все ж вдалося добряче врізати Зетові у черевну ямку, і цей удар поцілив значно краще, ніж незграбний перший. Зет хрипко зойкнув, зігнувся й осів на траву. Літачок спробував знову схопити Джея, але він, слизький від поту, зміг випростатися й прослизнути в нападника під рукою. Спіткнувся на уламках свого радіо, проте помчав уперед, ухилився від Бакенбарда, скотився насипом і чкурнув доріжкою для вершників до залізничного мосту. Хтось верещав йому у спину, але через відстань та густий місцевий акцент він майже нічого не розібрав, хоча погроза була цілком зрозумілою. Видряпавшись на насип, Джей показав середній палець трьом далеким фігурам, витяг із чагарника свій велосипед і за хвилину вже мчав назад до Монктона. З носа в нього юшило, руки були всі в подряпинах – наслідки стрибків у кущі, але в душі він співав переможну пісню. Навіть розчарування від утрати приймача на якийсь час минуло. Мабуть, саме це дике, чарівне відчуття й привело його того дня до оселі Джо. Пізніше він переконував себе, що то була лише випадковість, що він тоді не хотів нічого – лише мчати назустріч вітру, але згодом подумалось, що його туди притягла якась шалена приреченість, якийсь поклик. Він наче почув його – безсловесний голос дивної чистоти й тональності, – і побачив вуличний вказівник

«ПРОВУЛОК ПОГ-ГІЛЛ» у яскравому світлі надзахідного сонця, ніби щоб навмисне привернути його увагу. Тож замість того, щоб, як завжди, проїхати повз цю вузьку вуличку, він зупинився і повів велосипеда туди, щоб зазирнути за кам'яний мур, за яким один старий шматував хміль-яблука на вино.

7

Лондон, березень 1999 року

Агент із нерухомості, очевидно, відчув його завзяття. Сказав, що на цей будинок уже є покупець. Пропозиція трохи нижча за заявлену ціну. Вже готують папери на підпис. Але якщо Джей зацікавлений, є й інші маетки. Від цієї інформації, правдива вона була чи ні, Джей ґеть ошаленів. Будинок має належати йому, наполягав він. Саме цей будинок. Зараз. Готівкою, якщо вони забажають.

Обережна телефонна розмова. Ще одна. Швидка французька у слухавку. Поки вони чекали, хтось приніс каву й італійську випічку з кондитерської навпроти. Джей запропонував іншу ціну, трохи вищу за попередню пропозицію. Він почув, що голос на тому кінці слухавки злетів на пів октави. І випив свій лате за іхне здоров'я. Виявилося, що купувати будинки дуже легко. Декілька годин очікування, трохи паперового копирсання – і будинок перейшов у його власність. Він перечитав підпис під фотографією, намагаючись трансформувати слова у камінь та цементний розчин. Шато Фудуен. Воно мало нереальний вигляд, листівка з минулого. Він спробував уявити, як стоїть біля дверей, торкається рожевого каменю, дивиться повз виноградник на озеро. Мрія Джо, неуважно подумав він, іхня мрія нарешті здійснилася. Це точно доля. Доля.

Йому ніби знову було чотирнадцять, і він жадібно розглядав ілюстрацію, гладив ії, згортав і розгортав тонкий папір. Він хотів показати ії іншим. Хотів опинитися там негайно, вступити у власність, навіть якщо паперова тяганина ще тривае. Його банк, його бухгалтер, його юристи могли владнати всі формальності. Підпис паперів – запізніла реакція. Найголовніше вже зрушило з місця.

Лише кілька телефонних дзвінків – і все можна влаштувати. Літак до Парижа. Поізд до Марселя. Він міг би бути там уже завтра.

8

Пог-Гілл, липень 1975 року

Джо жив у темному та кривому терасовому будинку, схожому на інші помешкання, що тягнулися вздовж залізничної колії. Фасад виходив прямісінько на вулицю, і вхідні двері від тротуару відділяв лише низенький парканчик та ящик для квітів під вікном. Позаду тіснилися маленькі дворики з вивішеною білизною та скупченням саморобних кроликових кліток, курників і голубників. Цей бік виходив просто на залізницю; тут крутий берег розтинався навпіл, і по тому відрізку йшли поїзди. У цьому місці дорога переходила у міст, і з саду Джо було видно червоний сигнал семафора, ніби маяк вдалечині. Також проглядав Нижній Край та тьмяні сірі абриси шлакових відвалів за полями. Нерівномірно розкидані вздовж стрімкого провулочка, ті нечисленні будиночки якраз виходили вікнами на Джееві володіння. У сусідньому саду хтось співав – судячи з тонкого тремтливого голосу, то була стара жінка. Хтось інший рубав дрова – простий, приємний звук.

– Випити хочеш? – Джо кивнув у бік будинку. – На вигляд ніби не відмовишся.

Джей глянув туди, і раптом збагнув, що на ньому порвані джинси, а на носі й верхній губі загусла кров. У роті в нього пересохло.

– Гаразд.

У будинку було прохолодно. Джей пройшов слідом за чоловіком до кухні – великого приміщення майже без меблів, але з чистою дерев'яною підлогою та великим сосновим столом із подряпинами від ножів. На вікні не було фіранок, але весь віконний виступ був заставлений пагонистими рослинами, які утворювали розкішну ширму від сонячного світла. Рослини мали приємний землистий запах, який заповнював кухню.

– То моі помідорки, – пояснив Джо, відчиняючи комору, і Джей помітив, що серед нагрітого листя й справді росли помідори: маленькі – жовті, великі й неправильноі форми – червоні, або ж смугасті, схожі на скляні кульки – оранжево-зелені. На підлозі у горщиках були й інші рослини: вони вишикувалися вздовж стін і обвивали одвірок. По один бік кімнати стояло чимало дерев'яних ящиків з овочами та фруктами – дбайливо розкладеними, щоб не зіпсувалися.

– Гарні рослини, – машинально промовив хлопець.

Джо насмішкувато глипнув до нього.

– Якщо хочеш, щоб вони росли, треба до них балакати. І лоскотати, – додав він, вказуючи на довгу палицю, приставлену до муру. До неі був прив'язаний кролячий хвостик.

– Бачиш, це моя палочка-лоскоталочка. Помідорки дуже чутливі до лоскоту.

Джей байдуже дивився на нього.

– Видно, ти втрапив у якусь халепу, – припустив Джо, відчиняючи двері в дальньому кінці кімнати, за якими виявилася простора комора. – Побився, чи шо.

Джей стримано розповів. Коли він описував, як Зет розтрощив приймач, то мимоволі збився на високі тони, мало не заплакав – і одразу збагнув, як це по-дитячому. Тож замовк і густо почервонів.

Джо начебто й не помітив. Він заліз до комори і витяг звідти пляшку з темно-червоною рідиною та дві склянки.

– Нумо, ковтни ось цього, – запропонував Джо, наливаючи рідину в склянку. Вона мала плодовий, але незнайомий запах, трохи відгонила дріжджами, наче пиво, але з оманливо солоденькою нотою. Джей підозріло придивився до неї.

– Це вино? – запитав із сумнівом.

Джо кивнув.

– Ожинове, – пояснив він, із неприхованою насолодою відпиваючи зі своєї склянки.

– Не думаю, що мені можна, – завів було Джей, та Джо нетерпляче тицьнув склянку йому до рук.

– Скуштуй, хлопче, – наполіг він. – Ковтни трохи мистецтва.

І він ковтнув.

Джо плескав його по спині, поки він не припинив кашляти, при цьому старий дбайливо забрав у хлопця склянку з коштовним вмістом – щоб не розлив.

– Це ж огидно! – вичавив із себе Джей між нападами кашлю.

Звісно, цей напій відрізнявся на смак від будь-якого іншого вина, яке він куштував до того. Смак вина не був для нього новим – батьки час від часу наливали йому за обідом, і він навіть мав власні вподобання (приміром, солодкі німецькі вина), але це був зовсім інший досвід. Воно смакувало як земля й болотяна вода, із присмаком скислих фруктів.

Таніни обпікали йому язик. Горлянка горіла. Очі наповнилися сльозами.

Джо спершу образився. Але потім розреготався.

– Заміцне для тебе, еге ж?

Джей кивнув, не припиняючи кашляти.

– Тю, треба було мені подумати, – бадьоро промовив Джо, повернувшись до комори. – Гадаю, щоб звикнути, потрібен час. Але в ньому е мистецтво, – захоплено додав він, обережно ставлячи пляшку на полицю. – І це – все, що мае значення.

Він знову обернувся, цього разу тримаючи пляшку «Жовтого лимонаду Бена Шоу».

– Думаю, зара’ це для тебе буде краще, – сказав, наливаючи лимонад у склянку. – А для інших напоїв ти дуже скоро доростеш.

Повернув пляшку до комори, застиг на мить, а потім повернувся до Джея.

– Гадаю, в мене е дещо, щоб завадити й іншій твоій проблемі, якщо бажаеш, – мовив він. – Ходім зі мною.

Джей і дупля не різав, що саме старигань зібрався йому дати. Може, уроки кун-фу, а може, й базуку, що завалялась у нього з якоісь війни, гранату, зулуський спис, який він привіз із далеких подорожей, або ж навчити його особливому непереможному удару, який він сам перейняв від тібетського майстра бойових мистецтв. Натомість Джо відвів його в інший бік дому, там на цвяху висів невеличкий червоний фланелевий мішечок. Чоловік зняв його, приторком понюхав уміст і простягнув Джееві.

– Бери, – запевнив він. – На якийсь час його вистачить. А я потім зроблю нам новий.

Джей витріщився на нього.

– Що це? – нарешті вичавив із себе він.

– Просто носи з собою, – пояснив Джо. – У кишені або, якщо хочеш, на шийному мотузочку. Ось побачиш, це допоможе.

– А що це? – він дивився на стариганя як на божевільного. Підозри, які вже було притамувались у ньому, знову прокинулися.

– О, таке-сяке. Сандал. Лаванда. Трошки Джона-завойовника[12 - Джон-завойовник (англ. High John the Conqueror) – висушене коріння рослини ялапа (різновид крученого панича), яке у гаітянській магіі худу використовуеться для виготовлення потужних оберегів.]. Я навчився цьому фокусу в одніеі леді з Гаіті, дуже давно. Щоразу допомагае.

Он воно що, вирішив Джей. Старий точно несповна розуму. Шкоди не заподіе – принаймні він на те сподівався – але ж ненормальний. Він стривожено глипнув на обшир саду й прикинув, чи зможе вчасно добігти до муру, якщо старий озвіріе. Джо лише усміхнувся.

– Спробуй, – наполягав він. – Просто поклади до кишені. Присягаюся, ти навіть забудеш, що воно там.

Джей вирішив підіграти йому.

– Гаразд. А який з нього зиск?

Джо знову вишкірився.

– Може, й жодного.

– Ну а як я дізнаюся, що від нього е користь? – не вгамовувався хлопець.

– Знатимеш, – легковажно запевнив його Джо. – Коли наступного разу підеш у Нижній Край.

– Не збираюсь я знову там з’являтися, – різко одказав Джей. – Ті хлопці…

– Ти ж не хочеш лишити ім скриньку зі своїми скарбами, еге ж?

Він влучив у яблучко. Джей і думати забув про скарбничку, яка й досі була там, у схованці під розхитаним каменем. Раптова тривога майже затьмарила впевненість у тому, що він ніколи не розказував Джо про скриньку.

– Я й сам ходив туди хлопчаком, – вкрадливо промовив Джо. – У кутку шлюзу був розхитаний камінь. Він усе ще там?

Джо вирячив на нього очі.

– Звідки ви знаете? – прошепотів він.

– Шо таке? – підкреслено невинним голосом перепитав Джо. – Шо ти маеш на увазі? Я звичайний собі шахтар. Нічого я не знаю.

Того дня Джей до каналу не вертався. Він був надто збентежений усіма подіями, в його голові змішалися бійки, зламані приймачі, гаітянське чаклунство і яскраві й усміхнені очі Джо. Натомість він сів на велосипед і повільно проіхався вздовж залізничного мосту три чи чотири рази. Серце калатало, й він так і не набрався сміливості залізти вгору насипом. Урешті-решт, поіхав додому, засмучений і невдоволений – увесь його тріумф випарувався. В його уяві Зет із друзяками дісталися до його скарбів і перебирають іх із мерзенними посмішечками, розкидають комікси й книжки, запихаються цукерками й шоколадками, прибирають до кишень грошенята. Найгірше те, що там були нотатники з його оповіданнями та віршами. Отже, він таки подався додому (щелепи аж ломило від люті), подивився «Суботній вечір у кінотеатрі»[13 - Вечірне шоу канадського телеканалу «ТВ-Онтаріо», в якому демонстрували відомі фільми впереміж із інтерв’ю та коментарями акторів і знімальної групи.], пізно заснув і спав тривожним сном, у якому без упину тікав від невидимого ворога, а у вухах дзвенів сміх Джо.

Наступного дня Джей вирішив залишитися вдома. Червоний фланелевий мішечок лежав на тумбочці біля ліжка, наче німий виклик. Хлопець ігнорував його і намагався переключитися на читання, але всі його найкращі комікси зостались в скарбничці. Втрата радіо наповнила атмосферу гнітючою тишею. Надворі світило сонечко, а вітерець розганяв спеку. Це мав бути найгарніший день літа.

Джей приіхав до залізничного моста у приголомшеному стані. Він і не збирався там з’являтися; навіть коли крутив педалі у напрямку міста, то глибоко в душі знав, що поверне в інший бік, поіде іншим маршрутом, залишить канал Зетові та його ватазі – це тепер іхне місце. Можливо, він попрямуе до будинку Джо: той його наче не запрошував, але й не виганяв, ніби йому взагалі було байдуже на присутність Джея; або заіде до газетного кіоску по цигарки. Так чи інакше, він точно не збирався повертатися на канал. Коли ховав велосипед у знайомому вербовому чагарнику й видирався нагору, то подумки повторював цей свій намір. Так ризикуватиме лише ідіот. Червоний фланелевий мішечок Джо був у нього в кишені джинсів. Він відчував

його – м’якенький згорточок завбільшки з зіжмаканий носовичок. Цікаво, як цей згорток із травками може йому допомогти. Минулої ночі він його випотрошив і розклав вміст на тумбочці біля ліжка. Декілька паличок, якийсь брунатний порошок і шматочки чогось зеленого й пахучого. А він у глибині душі очікував побачити висушені голови. То лише жарт, подумав розлючений Джей. Старий покепкував із нього, от і все. Але впертість давалася взнаки, хоч ій і дуже не хотілось піддаватися. А що, як і справді у мішечку е певна магія? Джей уявив, як він простягае руку з чарівним мішечком, дзвінко вимовляе заклинання, а Зет і його посіпаки зіщулюються й пригинаються до землі… Мішечок приемно тиснув йому на стегно, ніби його підтримувала міцна рука. Серце калатало, хлопець почав спускатися насипом до каналу. Може, він і не зустріне там нікого.

Знову помилка. Джей прослизнув по доріжці для вершників, ховаючись у тіні гілок і нечутно ступаючи кросівками по попеченій жовтій землі. Він тремтів від надлишку адреналіну і був готовий зірватися з місця від будь-якого звуку. Якийсь птах із шурхотом випурхнув перед ним з очерету, і він застиг на місці, упевнений, що цей страшний шум було чути на декілька миль навкруги. Нічого. Тепер Джей майже дійшов до шлюзу, йому було видно місце схованки. Каміння й досі було вкрите друзками пластику. Він опустився на коліна, відсунув шмат торфу, який затуляв камінь…

Джей так довго уявляв іх, що спочатку йому здалося, що ті звуки йому ввижаються. Але тепер йому було видно нечіткі, напівприкриті кущами абриси іхніх фігур – хлопці підходили до каналу з боку попільника. Тікати було вже пізно. Вони його помітять максимум за пів хвилини. Доріжка для вершників – як на долоні, а залізничний міст надто далеко. За кілька секунд він стане для них легкою мішенню.

Джей збагнув, що йому лишилася лише одна схованка. Канал. Той майже повністю висох – залишилися поодинокі калюжі, а дно поросло очеретом і вкрилося сміттям і шаром сторічного мулу. Невеличка гребля була вищою від хлопця десь на чотири фути, тож він міг би знайти там укриття, принаймні на деякий час. Звісно, лише доти, доки вони вийдуть на греблю, або зійдуть на доріжку, або ж просто нахиляться, щоб роздивитися щось на поверхні брудноі води…

Але думати про це часу вже не було. Джей засунув скарбничку на місце й ковзнув на колінах вниз, у канал. На мить йому здалося, що ноги вгрузають у багнюку, але він одразу відчув дно, опинившись по кісточки в муляці. Мул затік у кросівки й просочився між пальцями ніг. Не зважаючи на це, Джей низько пригнувся, намагаючись стати якомога меншим; очерет лоскотав його обличчя. Він інстинктивно роззирнувся в пошуках зброі – каменюк, бляшанок, будь-чого, що можна пожбурити. Якщо вони його помітять, то единою перевагою буде раптовість.

Він і забув про магічний артефакт Джо в кишені. Мішечок якимось чином випав, поки хлопець повзав по багнюці, й Джей, роздратований сам на себе, машинально його підхопив. Як він міг повірити, що його захистить мішечок із паличками й листочками? Чому він захотів у це повірити?

Тепер вони були вже близько; футів за десять від нього, здогадався Джей. Йому було чутно тупотіння іхніх чобіт. Хтось швиргонув пляшку чи банку об каміння; вона вибухнула друзками, і хлопець здригнувся, коли уламки скла

засипали йому голову й плечі. Тепер рішення сховатися майже в них під ногами здавалося безглуздим, навіть самовбивчим. Їм треба було лише поглянути вниз – і ось він тут, відданий на іхню милість. Треба було тікати, гірко подумав він, тікати, поки була змога. Кроки наближалися. Дев'ять футів. Вісім. Сім. Джей притулився щокою до вогкого каміння, намагаючись злитися зі стіною каналу. Оберіг Джо змок від поту. Шість футів. П'ять. Чотири.

Голоси – Бакенбарда й Літачка – звучали вбивчо близько.

– Шо, думаеш, він не повернеться?

– Тіко якщо в нього клепки немае. Він же покійник, якщо сюди носа суне.

«Це про мене, – наче уві сні подумав Джей. – Вони говорять про мене».

Три фути. Два.

Голос Зета, що здається байдужим від холодноі ворожості:

– Нічого, почекаю.

Два фути. Один. На нього впала чиясь тінь, змусивши притиснутися до землі. Джей відчув, як волосся на потилиці стае дибки. Вони дивилися униз, розглядали канал, а він не смів підняти голову, хоча від бажання йому аж свербіло, наче від кропивниці. Відчував, як іхні погляди ковзають у нього по потилиці, чув, як хекае курець Зет. Ще мить – і він не витримае. Йому треба подивитися, конче підвести погляд…

У брудну калюжу десь фути за два від нього плюхнувся камінь. Джей побачив це краем ока. Ще один камінь. Плюх.

Вони, мабуть, його перевіряють – промайнула відчайдушна думка. Уже помітили – і тепер просто затягують потрібний момент, тамують зловтішний сміх, а самі мовчки збирають каміння й інші снаряди, щоб кидати в нього. А може, Зет уже підняв свою пневматичну гвинтівку й зосереджено примружив очі…

Але нічого цього не сталося. Тіеі миті, коли Джей зібрався вже задерти голову, він почув кроки. Ще один камінь ударив по грязюці й покотився до нього, примусивши відхилитися. І одразу він почув іхні голоси, що віддалялися у напрямку попелової ями – хтось із них щось бовкнув про пляшки, які треба знайти для стрілецького вправляння.

Джей почекав трохи, не наважуючись поворухнутись. Це такий викрутас, переконував він себе, хитрість, щоб примусити його викрити схованку, адже вони аж ніяк не могли не помітити його. Але голоси все віддалялися – он вони вже за греблею, стишуються, бо хлопці вийшли на зарослу доріжку до попільника. Він почув далекий скрегіт гвинтівки. Регіт із-за дерев. Це неймовірно. Вони ж мали його побачити. Але ж якось…

Джей обережно витяг мішечок. Оберіг аж почорнів від поту його долонь. Спрацювало, здивовано констатував він. Це було неможливо, але спрацювало.

9

Лондон, березень 1999 року

– Навіть найнуднішого і найчерствішого персонажа можна трохи оживити, – заявив він своїм студентам-вечірникам, – якщо дати йому якусь кохану істоту. Дитину, любчика або собача.

«Тільки якщо пишеш не фентезі, – всміхнувшись, подумав він. – У цьому випадку достатньо наділити героїв жовтими очима».

Джей умостився на столі, поряд зі своєю набухлою повстяною торбою, опираючись бажанню доторкнутись до неї, відкрити її. Студенти перелякано витріщалися на нього, дехто робив нотатки. «Навіть… – старанно дряпаючи аркуш, намагаючись не втратити жодного слова, – навіть… собача».

Це Керрі наполягла, щоб він став викладачем, а йому не подобалася амбітність студентів і рабська готовність підкорятися правилам. Їх було п’ятнадцять, майже всі вдягнені в чорне; серйозні хлопці й наполегливі дівчата з короткими стрижками, пірсингом у бровах і вимовою привілейованого класу. Одна з дівчат, така схожа на Керрі, якою та була п’ять років тому, що могла здатися її сестрою, читала вголос своє оповідання про чорну мати-одиначку, що живе в квартирі в Шеффілді, написане для вправляння в описі характерів. Джей намацав у кишені брошуру про звільнення й відпочинок і спробував зосередитися на оповіданні, але голос дівчини видавався йому набридливим гуркотом, схожим на неприємне дзижчання оси. Час від часу він кивав, імітуючи інтерес. Він і досі був ледь під хмелем.

З минулої ночі світ ніби трохи посунувся й зосередився у фокусі. Ніби щось, на що він дивився довгі роки, але насправді не бачив, стало видимим.

Дівчина собі все сюрчала. Читаючи, вона супилася і машинально копала ніжку стола правою ногою. Джей притлумив позіх. Вона ж така завзята, нагадав він собі. Завзята й доволі бридка у своїй самозаглибленості, наче підліток, що полює на прищі. Слово «бля» було у неї в кожному реченні, можливо, заради правдоподібності. Джей мало не розреготався. Вона вимовляла його як «бльо».

Він розумів, що насправді не п’яний. Спорожнив пляшку декілька годин тому, і навіть тоді йому навіть не паморочилося в голові. Після всього, що сталося за день, він спочатку вирішив пропустити семінар, але врешті все ж пішов, бо його раптом заскочила думка, що доведеться повертатися додому, а там Керрі та її мовчазний докір. Просто вбити час, подумки вмовив він себе. Вбити час. Дія вина Джо вже напевно скінчилася, але він усе ж почувався трохи збудженим. Так, наче нормальний хід речей призупинився на день, даючи йому неочікуваний вихідний. Мабуть, так сталося тому, що він надто багато думав про Джо. Спогади насувалися один за одним, їх було так

багато, що він навіть перестав рахувати, ніби у пляшці було не вино, а сам час, що виривався з прокислого осаду струменем диму, таким собі джином, що примушував його… Зійти з глузду? Чи, навпаки, здобути здоровий глузд? Він ніяк не міг зосередитися. Ретро-радіостанція, постійно налаштована на минулі літа, безцільно бриніла у підсвідомості. Йому ніби знову було тринадцять, а голова була забита мріями й фантазіями. Ось він у школі, а крізь вікно залітають літні пахощі, і провулок Пог-Гілл просто тут, за рогом, і годинник глухо відміряє час до кінця семестру.

Але ж тепер він викладач, пригадав Джей. Викладач, який згорає від нетерпіння, чекаючи кінця уроку. Його студенти, навпаки, відчайдушно хочуть продовжити заняття і всотувати кожне безглузде слово. Він же все-таки Джей Макінтош, автор роману «Три літа з Джо Хміль-яблуком». Письменник, який ніколи не писав. Учитель, який не має чому вчити.

Він цієї думки він розреготався.

Мабуть, це щось у повітрі, подумалось йому. Повіяло веселющим газом або ж пахощами далеких країв. Нудна дівчинка припинила читання – може, це оповідання добігло кінця – і витріщилася на нього зі щирою образою. Вона так нагадувала Керрі, що він знову не зміг втримати сміх.

– Я сьогодні купив будинок, – раптом повідомив він.

Вони дивилися на нього без жодної реакції. Один юнак у сорочці «Байрон»[14 - Марка дорогих чоловічих сорочок.] записав його слова: «Купив… сьогодні… будинок».

Джо витяг із кишені брошуру. Вона вже була замацана багатьма руками, але, побачивши фото будинку, він відчув, як підстрибнуло серце.

– Не зовсім будинок, – виправив він сам себе. – Це – чатто. – Він знову розреготався. – Так називав його Джо. Свое чатто у Бордо.

Він відкрив брошуру і вголос зачитав рекламу. Студенти слухняно слухали. Сорочка «Байрон» конспектував.

Шато Фудуен, Ло-і-Гаронна. Ланскне-су-Танн. Це справжне шато вісімнадцятого століття, розташоване в серці найбільш популярного виноробного регіону Франції, містить виноградник, фруктовий сад, озеро й широкополі лани, а також гаражні споруди, винокурню, будинок із п’ятьма спальнями, передпокоем і вітальнею, під дахом – справжні дубові крокви. Можливий торг.

– Звісно, це коштувало мені трохи більше, ніж п’ять тисяч фунтів. Із сімдесят п’ятого року ціни дещо виросли.

На мить Джей замислився, чи хтось із цих студентів хоча б з’явився на світ у сімдесят п’ятому. Вони мовчки втупились у нього, намагаючись збагнути, що відбувається.

– Перепрошую, докторе Макінтош, – спитала дівчина. Так і не сівши, вона тепер мала доволі войовничий вигляд. – Можете пояснити, який стосунок це має до мого завдання?

Джей знову розреготався. Раптом усе здалося йому таким кумедним, таким несправжнім. Він відчув, що може говорити й робити, що йому заманеться. Нормальність тимчасово забута. У нього промайнула думка, що саме такий вигляд і має сп’яніння. А він усі ці роки напивався неправильно.

– Звичайно, – усміхнувся він до неї. – Ось це, – він підняв брошуру, щоб усім було добре видно, – це – найоригінальніший і найекспресивніший художній текст, який я бачив з початку семестру.

Запанувала тиша. Навіть Сорочка «Байрон» забув про свій конспект і натомість поідав його очима. Джей обвів поглядом клас, сподіваючись хоч на якусь реакцію. Всі запопадливо мовчали.

– Чому ви тут? – несподівано спитав він. – Що ви сподіваетесь отримати від цих занять?

Він намагався втримати сміх, побачивши іхні шоковані обличчя, іхне ввічливе нерозуміння. Відчував себе молодшим за будь-кого з них, зухвалим школярем перед цілою кімнатою нудних, педантичних училок.

– Ви ж молоді. У вас добре розвинена уява. Якого біса ви всі строчите про чорних матерів-одиначок та торчків із Глазго, і всюди щедро пхаете слово «бльо»?

– Але сер, це ж ви дали таке завдання.

Йому не вдалося відволікти войовничу дівчину. Вона дивилася на нього, стискаючи тоненькими пальцями зневажене оповідання.

– До біса завдання! – весело вигукнув він. – Ви ж пишете не тому, що хтось дає вам завдання. Ви пишете тому, що не можете не писати, або тому, що сподіваетеся: хтось це почує, чи тому, що писання допоможе вам владнати якусь внутрішню травму, або ж відновити щось…

Акцентуючи ці слова, він щосили ляпнув по важкій повстяній торбі, і звідти почувся дзенькіт пляшок – цей звук ні з чим не сплутаеш. Деякі студенти обмінялися поглядами. Джей повернувся до класу спиною. Його не покидало відчуття, що він марить.

– Тільки-от мені цікаво, де ж магія? – спитав він. – Де килими-літуни, де гаітянське вуду, де самотні стрільці й прип’яті до залізничних колій оголені дами? Де індіанські слідопити й чотирирукі богині, де пірати й велетенські мавпи? Де в біса космічні прибульці?

Запала тривала тиша. Студенти не зводили з нього очей. Дівчина затиснула свое завдання так міцно, що аркуші зім'ялися в її кулаці. Обличчя в неї сполотніло.

– Та ви ж п'яний, як чіп, так? – її голос тремтів від люті й відрази. – Тому ви так зі мною поводитеся. Тому що ви налигалися.

Джей укотре розреготався.

– Дозволю собі процитувати чи то Черчіля, чи когось такого – я, може, й п'яний, а ти й на ранок зостанешся потворою.

– Бля, та пішов ти! – кинула вона йому в обличчя, цього разу вимовивши це слово як треба, і покрокувала до дверей. – До біса тебе й твій семінар! Я все розповім деканові!

Якусь мить їй услід бриніла тиша. Потім покотився шепіт. Він затопив кімнату. Джей не одразу зрозумів, чи то були справжні звуки, чи лише плід його уяви. Повстяна торба дзвеніла й торохтіла, гриміла й підстрибувала. Звук, уявний чи ні, заповнив собою весь простір.

Аж тут Сорочка «Байрон» підвівся й зааплодував.

Декілька студентів обережно глянули на нього й приєдналися. До них доєдналися ще декілька. Незабаром половина аудиторії була на ногах, і більшість плескала в долоні. Вони продовжували аплодувати, а Джей підхопив свій повстяний лантух, підійшов до дверей, прочинив їх, вийшов з кімнати й обережно причинив двері за собою. Аплодисменти потроху вщухали, якісь голоси бурмотіли щось ніякове. Зсередини повстяної торби долетів дзенькіт пляшок. Поряд зі мною Особливі, виконавши свою місію, пошепки ділилися таємницями.

10

Пог-Гілл, липень 1975 року

Після того епізоду він ще не раз приїздив у гості до Джо, хоча так і не зміг полюбити його вино. Коли хлопець приїздив, Джо анітрохи не дивувався, а просто приносив пляшку лимонаду, наче й чекав на нього. Про оберіг він теж не питав. Джей раз по раз у нього допитувався зі скептицизмом людини, яка потай хоче, щоб її таки переконали, але старий уникав прямої відповіді.

– Магія, – пояснював він, підморгуючи, і в такий спосіб натякаючи, що це – жарт. – Навчився в одніеі пані з Пуерто Круз.

– Я думав, це було на Гаіті, – переривав його Джей.

Джо стенав плечима.

– Яка різниця, – байдуже відповідав він. – Воно ж спрацювало.

Джей мусив визнати, що таки спрацювало. Але ж то лише травки, правда? Травки й палички, загорнуті в ганчірку. Та все ж ця штука зробила його…

Джо усміхнувся.

– Гей, хлопче! Невидимим ти не став.

Він відсунув дашок кепки від очей.

– А як же тоді?

Джо глянув на нього.

– Деякі рослини мають певні властивості, так? – промовив він.

Джей кивнув.

– Аспірин. Наперстянка[15 - Наперстянка (лат. digitalis) – лікарська рослина, яка широко використовується для виготовлення ліків від серцево-судинних захворювань.]. Хінін. У стародавні часи їх також назвали б магією.

– Але ж це ліки.

– Нехай так. Але декілька сторіч тому між магією й медициною не було ніякої різниці. Люди просто щось знали. У щось вірили. Наприклад, що від зубного болю потрібно жувати гвоздику, а від болю в горлі – блошину м’яту, або що гілочки горобини відганяють злих духів.

Джо поглянув на хлопця, ніби перевіряючи, чи не глузує той із нього.

– Вся справа у властивостях, – повторив він. – Якщо багато подорожуеш і вмієш відкривати розум новому, то й багато чому навчишся.

Джей так і не зрозумів, чи Джо справді в це вірив, а чи його епізодичне сприйняття магії було частиною хитромудрого плану, як його ошукати. Звісно, стариганю подобалося шуткувати. Його веселило Джееве невігластво у садівництві, й декілька тижнів він морочив хлопцеві голову, стверджуючи, що невинний кущ лемонграсу – то насправді макаронне дерево, навіть показував йому бліді м’які паростки «спагеті», що проклюнулися між тонким, як папір, листям; або що величезний борщовик може витягти із землі коріння й ходити на ньому, наче трифід[16 - Вигадана хижа рослина з роману Дж. Віндема «День трифідів» (1951).]; або що миші чудово ловляться на валеріану. Джей був довірливий, а Джо щоразу вигадував нові способи його обдурити. Але в дечому він був абсолютно щирий. Можливо, стільки років переконуючи інших, він і сам повірив у власні вигадки. Його життя визначали ритуали й забобони, більшість із яких він почерпнув з пошарпаного «Травника Калпепера»[17 - Ніколас Калпепер – англійський ботанік і фармацевт XVII сторіччя, який описав лікувальні властивості

близько 400 рослин.], що незмінно лежав біля його ліжка. Лоскотав помідори, щоб змусити їх рости. Ніколи не вимикав радіо, стверджуючи, що рослини міцнішають під музику. Вони віддавали перевагу «Радіо 1» – Джо був переконаний, що цибуля-порей стає аж на два дюйми вищою на хвилі передачі «Вибір молоді з Едом Стюартом», та й сам він, зайнятий працею, підспівував «Королеві диско»[18 - «Disco Queen» – пісня британського гурту «Hot Chocolate».] та «Підтримай свого чоловіка»[19 - «Stand by Your Man» – кантрі-балада, відома у виконанні Теммі Вайнет.] голосом підстаркуватого естрадника, що урочисто лунав над кущами порічок, поки Джо займався збором ягід та обрізкою. Він завжди саджав на молодий місяць, а врожай збирав на повний. У теплиці в нього висів місячний засівний календар, кожний день у якому був позначений десятком різних кольорів: коричневий – для картоплі, жовтий – для пастернаку, помаранчевий – для моркви. Поливав, обрізав дерева і обирав місця для нових саджанців він також за астрологічним розкладом. Найкумедніше те, що сад за такого ексцентричного планування просто буяв: там рядком росла добірна й пишна капуста й ріпа, солодка й соковита морква, в якій дивним чином не заводилися слимаки, а у дерев гнулися гілки під вагою яблук, груш, слив та вишень. До гілок були скотчем примотані яскраві штуки, на вигляд – східного походження, що мали берегти фрукти від птахів. Астрологічні символи, старанно викладені на гравійних доріжках із кольорового скла та глиняних уламків, облямовували клумби. В обійсті Джо китайська медицина кумалася з англійським фольклором, а хімія – із містицизмом. Тож Джей міг у все це повірити. Він і вірив. Коли тобі тринадцять, будь-що видається цілком імовірним. Джо називав це буденною магією. Дилетантською алхімією. Ніякої метушні, жодних феєрверків. Просто суміш трав і корінців, зібраних у пору сприятливого розташування планет. Пошепки вимовлена примова, намальований у повітрі магічний знак, який підгледів у циган в одній зі своїх подорожей. Можливо, у щось більш ексцентричне Джей і не повірив би. Та, попри свої сумніви чи, може, навіть завдяки ім, він бачив у Джо щось дуже заспокійливе, якесь внутрішнє умиротворення, яке огортало його і викликало у хлопця цікавість і певні заздрощі. Джо здавався таким супокійним – сам-один у невеличкому будиночку, в оточенні рослин, – проте в ньому жило незвичайне відчуття дива та радісне зачудування світом. Він не здобув майже ніякої освіти, адже кинув школу у дванадцять років заради роботи на шахті, але при цьому був невичерпним джерелом інформації, життєвих оповідок та фольклору.

Літо минало, і Джей усе частіше й частіше заходив у гості до Джо. Той ніколи нічого не питав, але дозволяв Джееві базікати, поки сам працював у саду або на самозахопленій ділянці понад залізницею; час від часу киваючи, щоб показати, що він чув, що він уважно слухає. Вони частувалися шматами фруктового пирога і товстими сандвічами з беконом та яйцем – Джо не визнавав ніяких хлібців «Трімбл» – і кухлями пили міцний солодкий чай. Час від часу Джей приносив цигарки, солодощі та журнали, і Джо приймав ці подарунки без особливої вдячності й без здивування, так само, як і присутність хлопця. Трохи вгамувавши ніяковість, Джей навіть прочитав йому декілька своїх оповідань, які старий вислухав з урочистим і, як видалося, схвальним мовчанням. Коли ж Джей був не у балакучому настрої, Джо розповідав йому про себе, про роботу в шахтах і про те, як він під час війни поїхав до Франції, де їх розквартирували в Дьеппі на пів року, а потім граната відірвала йому два пальці на руці – при цьому пошкоджена кінцівка крутилася, наче жвава морська зірка, – і про те, як потім, будучи непридатним до військової служби, він повернувся у копальні й гарував там шість років, аж поки не дременув на вантажному судні до Америки.

– Бо з-під землі, хлопче, багато світу не побачиш, а мені завше хотілося подивитись, що у світі е. А ти сам багато подорожував?

Джей розповів йому, що двічі був у Флориді з батьками, а також іздив на канікули на південь Франції, на Тенерифе та в Алгарве[20 - Провінція на півдні Португалії.]. Джо зневажливо пирхнув.

– Я тобі про справжні подорожі, малий. Не про цей мотлох із турагентських брошур, а про справжні пригоди. Паризький Новий міст вранішнім ранком, коли там немае нікого, крім волоцюг, що вилазять з-під мосту та з метро, і на воді виблискують сонячні промені. Нью-Йорк. Централ-парк весною. Рим. Острів Вознесіння. Перехід через італійські Альпи на віслюку. Відплиття з Криту на човні зеленяра. Пішки по Гімалаях. Частування рисом на листі у храмі Ганеші[21 - Слоноголовий бог удачі й мудрості в індуізмі.]. Шквал біля берегів Нової Гвінеї. Весна у Москві, і з-під талого снігу проступае все зимове собаче гівно.

Очі в нього заблищали.

– Я все це бачив, хлопче, – промовив він. – І ще багато чого. Я дав собі обіцянку, що побачу геть усе.

Джей вірив йому. На стінах у нього висіли географічні карти, підписані кривим почерком. У них були встромлені різнокольорові шпильки, що позначали відвідані місця. Джо розповідав історії про токійські борделі й тайські святилища, про райських птахів, гігантські дерева баньяну і про стоячі камені на краю світу. У великій шафі для спецій поруч із його ліжком зберігалося безліч насіння, дбайливо загорнутого в конвертики з газетного паперу, надписані дрібними охайними літерами: tuberosa rubra maritima, tuberosa panax odarata, тисячі й тисячі картоплин у маленьких відділеннях, а з ними й морква, гарбузи, помідори, артишоки, порей (самоі тільки цибулі триста видів), шавлія, тим’ян, солодкий бергамот – приголомшлива, коштовна колекція лікарських рослин та городини, зібрана під час його подорожей – кожне позначене, запаковане й готове до висаджування. За словами Джо, деякі з цих рослин уже вимерли в дикій природі, а іхні властивості забули всі, крім дрібки експертів. Із мільйонів видів фруктів та овочів, які коли-небудь росли на землі, дотепер вирощують лише декілька десятків.

– В усьому винне оте інтенсивне фермерство, – примовляв він, спираючись на свою лопату і ковтаючи чай із кухля. – Спеціалізація вбивае різноманітність. До того ж, людям воно й непотрібне. Вони хочуть, щоб усе було однаково. Кругленькі червоні помідорчики, і іх не хвилюе, що існують же й довгі жовті, значно смачніші. Але ж червоні на поличках видаються привабливішими.

Він рукою обвів ділянку, вказуючи на охайні ряди овочів уздовж залізничного насипу, саморобний парник у занедбаній будці сигнальника, фруктові дерева, що росли, спираючись на мур.

– Тут ростуть такі екземпляри, які не побачиш більше ніде в усій Англіі, – стиха промовив він. – А в моій скрині е таке насіння, якого немае більше ніде в світі.

Джей зачудовано слухав його. Раніше йому не випадало цікавитися рослинами. Він навряд чи зміг би відрізнити яблуко «Гренні Сміт»[22 - Сорт зелених яблук, виведений в Австралії у 1868 р.] від «Ред делішес»[23 - Сорт червоних яблук, виведений у 1880 р. у США.]. Звісно, він знав картоплю, але балачки Джо про сині хміль-яблука та бульби сорту «Рожева шишка» виходили за межі його розуміння. Від самої думки про те, що тут е таємниця, що дещо загадкове й напівзабуте росте просто біля насипу, а старий – єдиний хранитель, запалювала Джея нечуваним ентузіазмом. Авжеж, це було пов'язано з Джо. З його історіями. З його спогадами. З самою енергією цього чоловіка. Він раптом побачив у Джо те, чого ніколи не бачив в іншій людини. Покликання. Цілеспрямованість.

– Чому ти повернувся, Джо? – якось спитав його хлопець. – Після всіх подорожей, чому ти опинився тут?

Джо серйозно поглянув на нього з-під дашка свого шахтарського кашкета.

– Бо це – частина мого плану, хлопче, – одказав він. – Я не збираюся стирчати тут ціле життя. Одного дня я вирушу звідси. Незабаром.

– Куди?

– Зараз покажу.

Він засунув руку в кишеню сорочки й витяг засмальцьоване шкіряне портмоне. Відкривши його, розгорнув вирізану з кольорового журналу фотографію, намагаючись не розірвати її по затертих до білого лініях згину. На фото був зображений будинок.

– Що це? – глипнув на фотографію Джей.

Картинка була доволі ординарною – великий будинок, зведений з блідо-рожевого каменю, перед ним – смуга землі, на якій щось росте впорядкованими рядами. Джо розгладив вирізку.

– Це мое чатто, малий, – промовив він. – У Бордо, у Франції. Мое власне чатто з виноградником та столітнім садом, де ростуть персики, груші, яблука й мигдаль. – Очі в нього заблищали. – Коли зберу достатньо грошви, я його придбаю – п'яти тисяч вистачить – і робитиму найкраще вино на всьому півдні. «Чатто Кокс, 1975 року». Звучить?

Джей розглядав його з сумнівом.

– У Бордо сонячно цілий рік, – із усмішкою пояснив Джо. – Апельсини в січні. Персики завбільшки з крикетний м'яч[24 - Середній діаметр крикетного м'яча – 22,5 см.]. Оливи. Ківі. Мигдаль. Дині. І простір. Багато миль садів і виноградників, а земля дешевша за грязюку. Грунт масний, наче фруктовий пиріг. Красуньки чавлять виноград босими ногами. Рай на землі.

– П'ять тисяч фунтів – то чималі гроші, – стурбовано промовив Джей.

Джо у відповідь постукав пальцем по кінчику носа.

– Я туди таки доберуся, – утаємниченим тоном запевнив він. – Якщо чогось дуже кортить, то завше це здобудеш.

– Але ж ти навіть французькоі не знаеш.

У відповідь Джо раптом вибухнув тирадою якоюсь незрозумілою тарабарською мовою, яку Джей ніколи навіть не чув.

– Джо, я вчу французьку в школі, – попередив він. – І це зовсім не схоже на…

Старий поблажливо глянув на хлопця.

– Це діалект, малий, – пояснив він. – Перейняв його від циган у Марселі. Повір, я добре туди впишуся.

Він обережно згорнув фотографію і заховав у портмоне. Джей здивовано глипнув на нього, тепер повністю переконаний.

– Колись ти побачиш, що я маю на увазі, хлопче, – сказав він. – Чекай-но.

– Можна мені з тобою? – спитав Джей. – Візьмеш мене?

Джо замислився, схиливши голову набік.

– Може, й візьму, якщо захочеш приіхати. Чому б ні.

– Обіцяеш?

– Гаразд, – усміхнувся він. – Обіцяю. Кокс і Макінтош, найкращі винороби регіону Бордо. Як тобі таке?

Вони випили за свою мрію теплого ожинового вина 73-го року.

11

Лондон, весна 1999 року

Коли Джей нарешті дістався до «Спайз», вечірка була в розпалі. Чергова літературна презентація Керрі, похмуро подумав він. Знуджені журналісти, дешеве шампанське і завзята молодь бігае на пальчиках перед такими ж старими пердунами, як і він сам. Керрі ніколи не набридають такі заходи, і вона шпурляе імена, наче конфетті – Жермен, Вілл, Юен, – перебігаючи від одного престижного гостя до іншого з ревністю верховноі жриці. Джей щойно зрозумів, як же він ненавидить усе це.

Забігши додому тільки щоб схопити декілька речей, він побачив, що на автовідповідачі несамовито блимає червоний вогник, але не став прослуховувати повідомлення. Пляшки у повстяній торбі поводилися цілком сумирно. Це він зараз бурлив, тремтів і розхитувався – одної миті бадьорий, а іншої – уже з очима на мокрому місці. Порпався у своїх речах, наче злодій; боявся, що якщо зупиниться бодай на секунду, то втратить темп і знову апатично звалиться у своє минуле життя. Увімкнув радіо і знову натрапив на ретро-станцію – «Під вітрилом»[25 - «Sailing» – композиція Рода Стюарта з альбому «Atlantic Crossing» (1975 р.).] у виконанні Рода Стюарта, одна з улюблених пісень Джо – «завше нагадує мені про ті часи, коли я подорожував, малий», – він слухав і набивав одяг у торбу, поверх мовчазних пляшок. Дивно, що він захотів узяти з собою так мало речей. Друкарську машинку. Незавершений рукопис «Відважного Кортеса». Кілька улюблених книжок. Радіоприймач. І, звісно ж, Особливих від Джо. Ще одне імпульсивне рішення, подумалось йому. Вино не вартувало й ламаного шеляга, пити його було неможливо. Та він усе одно не міг позбутися відчуття, що ці пляшки містили щось дуже йому потрібне. Без чого він не може обійтися.

«Спайз» нічим не відрізнявся від багатьох інших лондонських клубів. Міняються назви й оздоблення, але сутність у таких місць одна: прилизаність, гучність і бездушність. До опівночі більшість гостей покине свої претензії на інтелектуалізм і стане до серйозної справи – напиватися, вихвалятися одне перед одним або обливати помиями конкурентів. Вилізаючи із таксі з повстяною торбою через плече та валізкою в руці, Джей раптом збагнув, що забув узяти запрошення. Після короткої сварки зі швейцаром він усе ж спромігся передати Керрі звісточку, і вона з'явилася кілька хвилин по тому, вдягнена у сукню від «Гоуст»[26 - «Ghost London» – британський виробник жіночого одягу вільного стилю.], із крижаною посмішкою на губах.

– Усе гаразд! – кинула вона швейцарові. – Просто він нікчема, от і все.

Її зелені очі уважно розглядали Джея, фіксуючи джинси, плащ і повстяну торбу.

– Бачу, ти знехтував Армані, – завважила вона.

Ейфорія вже зникла, залишивши по собі похмільний присмак, та Джей зі здивуванням помітив, що його рішучість ніде не ділася. Дотик до повстяної торби заспокоював, і він учепився в неї, ніби переконуючись у її справжності. Всередині тихенько дзенькнули пляшки.

– Я придбав будинок, – сповістив Джей, простягаючи зачовгану брошуру. – Подивись, Керрі, це ж шато Джо. Я придбав його сьогодні вранці. Я його впізнав.

Під цим незмигним поглядом зелених очей він почувався, наче дитина. Чого це він вирішив, що вона зрозуміє? Він і сам не розумів свій імпульс.

– Він зветься Шато Фудуен, – додав Джей.

Керрі зиркнула на нього.

– Ти придбав будинок.

Він кивнув.

– Що значить – ти придбав будинок? – не вірячи своїм вухам, перепитала вона. – Сьогодні?

Він знову кивнув. Хотілося розповісти так багато всього. Він сказав би ій, що це – доля, це – магія, яку він намагався вловити добрячих двадцять років. Хотів пояснити про брошуру, і про гру сонячного променя, і як фотографія наче наскочила на нього зі сторінки. Хотів розказати, як раптово ухвалив тверде рішення, адже то будинок обрав його, а не навпаки.

– Не може бути, щоб ти купив будинок, – Керрі й досі ніяк не хотіла цьому вірити. – Облиш, Джею, та ти годинами ремигаеш, перш ніж купити хоча б сорочку.

– Це зовсім інше. Це було схоже на…

Джей намагався висловити, як же то насправді було. Безпомилкове відчуття, всеохопне розуміння, що він неодмінно мае цим заволодіти. Він не відчував такого з підліткових часів. Усвідомлення, що життя буде неповноцінним без цього безмежно жаданого, чарівного, тотемного предмета – рентгенівських окулярів, перебивних картинок з «Янголами Пекла»[27 - «Hell’s Angels» – один із найбільших у світі мотоклубів, що об’єднуе байкерів із 40 країн.], квитка у кіно, нового сингла модної групи – впевненість, що володіння ним змінить геть усе, а якщо він з’явиться в кишені – постійне обмацування, перевіряння, знову обмацування. Дорослі такого не відчувають. Для них це надто грубо, надто примітивно. Він із подивом усвідомив, що вже двадцять років нічого собі не жадав.

– Це ніби я знову повернувся на Пог-Гілл, – пояснив він, знаючи, що вона не зрозуміе. – Так, ніби останніх двадцяти років зовсім не було.

Керрі дивилася на нього без жодних емоцій.

– Не віриться, що ти придбав будинок із чистої забаганки, – озвалася вона. – Інша справа – авто. Або мотоцикл. Якщо подумати, це цілком на тебе схоже. Великі іграшки для великого хлопчика. Але ж будинок? – вона спантеличено потрясла головою. – Що ти будеш з ним робити?

– Житиму там, – чесно відповів Джей. – Працюватиму.

– Але ж він десь у Франції, – вона перейшла на роздратований вереск. – Джею, я не можу дозволити собі тижнями стирчати у Франції. Наступного місяця починаються зйомки нового сезону. У мене надто багато обов’язків. Там бодай е аеропорт десь поряд?

Вона замовкла. Її погляд ковзав по повстяній сумці, валізі, дорожньому одязі – вона ніби вперше побачила все це. Між ii вигнутих дугою брів залягла зморшка.

– Послухай, Керрі…

Вона по-командирськи підняла руку.

– Їдь додому, – наказала вона. – Ми не можемо обговорювати все просто тут. Їдь додому, Джею, відпочинь, і поговоримо про все, коли я повернусь. Гаразд?

Вона зараз говорила, обережно підбираючи слова, ніби зі знервованим маніяком.

Джей похитав головою.

– Я не повернуся додому, – сповістив він. – Мені потрібно на деякий час поіхати звідси. Я прийшов попрощатися.

Навіть тепер Керрі не продемонструвала ніякого подиву. Було роздратування. Мало не злість. Та все ж вона зберігала спокій та впевненість у своїх переконаннях.

– Ти знову налигався, Джею, – констатувала вона. – Забрав собі в голову казна-що. Прийшов до мене з цією божевільною ідеєю про другий будинок, а коли я не танцюю від радості…

– Це не про другий будинок.

Його тон здивував іх обох. Він сказав це дуже різко.

– І що це в біса означає? – загрозливо спитала вона.

– Це значить, що ти мене не слухаеш. Гадаю, ти взагалі не слухала, що я тобі кажу. – Джей зробив паузу. – Ти завжди торочиш мені, що треба вирости, думати своєю головою, відпустити минуле. Але при цьому ти радо тримаеш мене на прив’язі біля свого будинку, щоб я в усьому залежав від тебе. У мене немае нічого свого. Контакти, друзі – вони всі твоі, а не моі. Ти навіть наказуеш мені, що вдягти. У мене е гроші, Керрі, в мене е книжки, я більше не голодую в мансарді, як колись.

Керрі відповіла весело, навіть поблажливо.

– Он воно що! У нас тут декларація про незалежність! – Вона дзьобнула його поцілунком у щоку. – Гаразд. Я розумію, що ти не хочеш іти на вечірку, і прошу вибачення, що не помітила цього вранці. Добре?

Вона поклала руку йому на плече і посміхнулася. Фірмовою посмішкою Керрі О’Ніл.

– Прошу. Вислухай мене. Лише раз.

Цікаво, чи Джо відчував те ж саме. Значно легше втікати мовчки, уникаючи звинувачень, сліз, сумнівів. Уникаючи відчуття провини. Але він чомусь не міг учинити так із Керрі. Він знав, що вона його вже не кохае. Якщо взагалі колись кохала. А втім, він не міг заподіяти ій таке. Мабуть, тому, що по собі знав, як це відчуваеться.

– Спробуй зрозуміти. Це місце… – його жест охопив клуб, залиту неоновим світлом вулицю, низьке небо і весь задушливий, темний, зловісний Лондон

під ним. – Мені тут більше нема чого робити. Коли я тут, то не можу нормально мислити. Я увесь час чекаю, що щось станеться, буде якийсь знак…

– На бога, ти ще така дитина! – раптово розлютилась вона. І верескливо зацвірінькала, наче сердита пташка. – Оце і е твое виправдання? Якась ідіотська тривога? Якби ти менше рюмсав за тим старим сучим сином Джо Коксом, а більше шукав можливостей змінитися, якби ти тільки взяв на себе відповідальність, а не виглядав знаки й прикмети…

– Та я ж це й роблю, – перервав він іі. – Беру на себе відповідальність. Роблю те, що ти мені завжди казала робити.

– Але не тікати до Франціі! – судячи з голосу, тепер вона була на межі паніки. – Не в такий спосіб! Ти ж усім завдячуеш мені! Без мене ти б і двох хвилин не протримався! Я знайомила тебе з потрібними людьми, використовувала своі контакти. Ти був лише автором одніеі книжки, збитим льотчиком, фальшивкою…

Джей холоднокровно дивився на неі. Дивно, відсторонено подумав він, як швидко богемна жінка з хлопчачою стрижкою перетворюється на убогу посередність. Їі червоні вуста злобно скривились. Очі звузилися до місяцеподібних шпаринок. Його огорнула така знайома й визвольна злість – і він засміявся.

– Не кажи дурниць, – одказав він. – Вигода була взаемною. Тобі ж подобалося згадувати мое ім’я на вечірках, так? Я для тебе був аксесуаром. З яким приемно з’явитися на люди. Щось на кшталт читання віршів у метро. Люди бачили тебе зі мною і думали, що ти справжня інтелектуалка, а не медійна вискакуля без жодноі власноі думки в голові.

Вона втупилась у нього із сумішшю подиву й люті, широко розплющеними очима.

– Що?!

– Прощавай, – він повернувся, щоб піти.

– Та як ти сміеш повертатися до мене спиною! – зашипіла вона. – Дуже приемно було користуватися моіми зв’язками, коли я була тобі потрібна. Як ти сміеш розвертатися й казати, що йдеш, не давши мені належного пояснення! Якщо тобі потрібен особистий простір, скажи про це. Котись у свое французьке шато, якщо ти цього хочеш, бовтайся в повітрі, якщо вже так судилося. – Раптом вона зупинила на ньому пильний погляд. – Це вона? Це нова книжка? – Тепер у голосі відчувалися голодні нотки, а злість перетворилася на схвильованість. – Якщо це так, Джею, ти маеш мені сказати. Ти мені винен. Після всіх моіх…

Джей глянув на неі. Простіше погодитися, подумав він. Дати ій щось, що вона зрозуміе і за що, може, пробачить.

– Не знаю, – нарешті промовив він. – Не думаю.

Повз них саме іхало таксі, і Джей зупинив його, кинув речі на задне сидіння й заліз усередину. Керрі заволала від відчаю і ляснула по вікну авто, наче то було його обличчя.

– Що ж, уперед! Втікай! Ховайся! Ти такий самий, як і він – боягуз! Тільки це й уміеш! Джею! Джею!

Коли таксі м’яко від’іхало від узбіччя, Джей усміхнувся і сперся на повстяну торбу. На шляху до аеропорту ii вміст видавав тихеньке погідне дзеленчання.

12

Пог-Гілл, літо 1975 року

Літо поволі собі котилося, і Джей дедалі частіше заглядав до провулка Пог-Гілл. Джо ніби був радий його бачити, але ніколи не питав, якщо той пропадав, і хлопець цілими днями сидів у засідці біля каналу або залізничного насипу, непевно оглядаючи свою територію, постійно чигаючи на Зета і його друзяк. Схованка біля шлюзу стала небезпечною, тож він витяг скарбничку із заглиблення в насипі й почав шукати надійніше місце. Нарешті знайшов його в авторозвалюсі на звалищі – приладнав коробку за допомогою скотчу до прогнилого бензобака. Джееві подобалася ця трухла машина. Прихований від світу пишною зеленню, він годинами валявся на единому вцілілому сидінні, вдихаючи затхлий запах староі шкіри. Раз чи двічі він чув голоси Зета й компаніі, але, зігнувшись у низькому салоні авта, затиснувши в кулаку оберіг Джо, був у повній безпеці – треба було зіткнутися з ним ніс до носа, щоб нарешті помітити. Він спостерігав і прислуховувався, отримуючи задоволення від шпигування за своіми ворогами. У такі миті він беззастережно вірив у силу оберега.

Коли літо майже добігло кінця, Джей усвідомив, що полюбив Кірбі Монктон. Попри свій опір, він знайшов тут те, чого не мав більше ніде. Липень і серпень проплили повз, наче граційні білі шхуни. Він став приходити на Пог-Гілл мало не щодня. Іноді вони з Джо залишалися самі, але значно частіше поряд були відвідувачі, сусіди, друзі, хоча Джо не справляв враження сімейноі людини. Джей інколи ревнував Джо і обурювався, що той проводить час із іншими, аде старий завжди радо вітав усіх, роздаючи направо й наліво ящики фруктів зі своеі ділянки, оберемки моркви, мішки картоплі: тому – пляшку ожинового вина, іншому – рецепт зубного порошку. Він гендлював приворотним зіллям, чайними сумішами та сухими парфумами. Люди приходили до нього начебто по овочі та фрукти, але залишались у якихось таемних справах, перешіптувались із Джо і незрідка йшли із невеличкими пакуночками в обгортковому папері або з клаптем фланелі у жмені чи в кишені. Платні він ніколи не просив. Іноді відвідувачі приносили йому щось взамін: хлібину-другу, домашній пиріг, цигарки. Джееві кортіло дізнатися, де Джо брав гроші і звідки мають з’явитися п’ять тисяч

фунтів на омріяне шато. Та коли він згадував про фінанси, старий лише сміявся.

Із наближенням вересня кожен день набував особливого щемкого значення й статусу міфу. Охоплений ностальгією, Джей гуляв уздовж каналу. Він пригадував те, що Джо розповідав йому під час тривалих бесід біля кущів порічки, і прокручував у голові перед сном. Хлопець годинами крутив педалі спустошеними, але такими рідними дорогами і вдихав тепле, закопчене повітря. Піднявся на пагорб Верхнього Кірбі, оглянув звідти пурпурово-чорний простір Пеннінських гір і пошкодував, що не може лишитися тут назавжди.

А Джо ніби й у вус не дув. Він поводився як завжди: збирав плоди й складав їх у ящики, варив варення з падалиць, знаходив дикі трави і рвав їх на повний місяць, збирав чорницю на болотах та ожину біля залізничного насипу, готував чатні[28 - Традиційний індійський соус з овочів та/або фруктів.] з помідорів, пікулі з цвітної капусти, саше з лаванди від безсоння, гаультерію[29 - Рослина родини вересових.] для швидкого загоєння, робив на зиму закрутки – гострі перчики в олії з розмарином та мариновану цибулю. Звісно, ще ж було вино. Протягом усього літа Джей нюхав запахи бродіння, ферментації та визрівання вина. Тут виробляли будь-які види вина: бурякове, з горохових стручків, малинове, бузинове, трояндове, хміль-яблучне, сливове, з пастернаку, імбирне, ожинове. Будинок перетворювався на винокурню, де на плиті кипіли чани з фруктами, на кухонній підлозі стояли великі оплетені лозою бутлі в очікуванні, поки їх вміст розіллють по пляшках, на мотузках сохли клапті мусліну, що використовувались для проціджування, і всюди охайними рядами стояли готові до вжитку сита, відра, пляшки, лійки.

Перепускний куб зберігався у підвалі. Це була чимала мідна штуковина, схожа на велетенський чайник – стара, але добре доглянута. У ньому Джо виганяв свій «первак» – чистий алкоголь, що прошибав до сльози. Настоював на ньому літні фрукти, а потім розставляв у льосі ряди переливчастих пляшок. Він називав його картопляною горілкою, хміль-яблучним соком. Сімдесят градусів. Заливав ним фрукти й цукор в однаковій пропорції і отримував настоянки. Вишневу, сливову, порічкову, чорничну. У тьмяному світлі льоху плоди забарвлювали алкоголь пурпуровим, червоним і чорним. Кожна сулія була дбайливо підписана й датована. Цих запасів жодна людина не спожила б за все життя. Та Джо на це не зважав; він і так роздавав переважну більшість своїх виробів. Крім вина та декількох ложок полуничного варення – намазати на вранішній тост, – Джей ніколи не бачив, щоб Джо торкався тих чудернацьких закруток і настоянок. Хлопець припустив, що старий таки продає їх узимку, хоч він ніколи не бачив його за торгівлею. Той переважно все роздавав задарма.

У вересні Джей повернувся до школи. Школа Мурлендз анітрохи не змінилася: там так само пахло пилом, дезінфікуючим засобом, поліролем і вічним, незнищенним смородом кухні. З розлученням батьків усе якось владналося, після численних слізних дзвінків матері та поштових замовлень від Короля Хлібців. Дивно, та він нічого не відчував. Протягом літа його лють перебродила на байдужість. Колишня злість видавалася йому тепер блазенством. Він писав Джо щомісяця чи навіть частіше, хоч старигань не завдавав собі клопоту вчасно відповідати на листи. Він виправдовувався, що не дуже здібний до писання, тож обмежився різдвяною листівкою та парою

рядків ближче до кінця семестру. Джея не бентежила його мовчанка. Цього було достатньо, щоб знати, що він поряд.

Наступного літа Джей знову приїхав до Кірбі Монктона. Він нібито сам на цьому наполіг, але міг заприсягнутися, що батьки потай відчули полегшення. У матері в цей час були зйомки в Ірландії, а Король Хлібців проводив літо на своїй яхті – подейкували, що в компанії молодої моделі на ім'я Кандіда.

Тож Джей утік до Пог-Гілл, навіть не озираючись.

13

Париж, березень 1999 року

Джей усю ніч протирлувався в аеропорту Шарля де Голля. Навіть подрімав на одному з рельефних помаранчевих лежаків, але був надто збудженим, щоб справді розслабитися. Здавалося, його сповнює невичерпна енергія, а об ребра б'еться електрична куля. Відчуття дивним чином загострилися. Запахи – хлорка, піт, цигарковий дим, парфуми, вранішня кава – накочували хвилями. О п'ятій ранку він вирішив припинити спроби заснути і пішов до кафетерію. Там замовив еспресо, пару круасанів і квадратик шоколаду «Пулен». Перший швидкий поїзд на Марсель відходив о десять на сьому. Звідти більш повільний потяг відвезе його до Ажена[30 - Адміністративний центр департаменту Ло-і-Гаронна у Франції.], а там він візьме таксі до… до речі, де це? Мапа у брошурі була дуже приблизною, тож він сподівався з'ясувати точніший напрямок уже в Ажені. До того ж уся ця подорож виявилася дуже приємною – розмитий від швидкості пейзаж за вікном, і вже скоро він опиниться у місці, яке для нього поки що – хрестик на карті. Ніби, скуштувавши вина Джо, він сам зміг стати ним – видряпувати маршрут хрестиками на карті, змінювати власну особистість на догоду своїм забаганкам. Водночас відчував, ніби йому стало легше, бо звільнився від болю і злості, які так довго в собі носив – такий безглуздий баласт, так багато років.

«Якщо заїхати достатньо далеко, – любив говорити Джо, – всі правила втрачають чинність».

Тепер Джей починав розуміти, що той мав на увазі. Істина, вірність, справжність. Ці речі, які прив'язують нас до рідних місць і облич, уже нічого не важать. Він міг бути будь-ким. Їхати будь-куди. В аеропортах, на вокзалах і автостанціях можливо все. Ніхто не ставить питань. Люди стають майже невидимими. Просто ще один пасажир, один із тисячі. Ніхто його не впізнає. Ніхто тут і не чув про нього.

У потягу він навіть подрімав і бачив сон – навдивовижу правдоподібний і яскравий – про те, як він у Нижньому Краї біжить уздовж каналу й марно намагається наздогнати вантажний поїзд із вугіллям. Невідь-чому він дуже виразно побачив зношений метал ходових частин платформи. Відчув запах

вугільного пилу та старої колісної змазки. А на останній платформі побачив Джо – той сидів на купі вугілля, вдягнений в оранжеву шахтарську робу та кашкет машиніста Британської залізниці. Джо махав йому на прощання, в одній руці тримаючи пляшку домашнього вина, а в другій – карту світу; він щось йому вигукував, але через відстань Джей так нічого й не почув.

Він прокинувся зі спраглим горлом за двадцять миль до Марселя, сільські пейзажі пробігали повз нього блакитною стрічкою з кольоровими розводами. Пішов до мінібару по горілку з тоніком і повільно випив її, потім закурив цигарку.

Він і досі розцінював це як заборонену насолоду, в якій відчуття провини переплітається з радісним збудженням – наче школу прогуляти.

Відтак знову витяг із кишені брошуру. Непоправно зім'ятий дешевий папір уже почав розлазитися по місцях згину. Якусь мить він навіть був упевнений, що тепер почуватиметься інакше, що відчуття обов'язковості того, що з ним відбувається, щезло. Але воно нікуди не ділося. У повстяній торбі Особливі бурмотіли й підсміювались під стукіт коліс, і осад давнього літа коливався в них, наче пурпуровий мул.

Йому здалося, що потяг ніколи не доїде до Марселя.

14

Пог-Гілл, літо 1976 року

Джо чекав на ділянці. Гриміло радіо, повішене за мотузку на гілку, і Джееві було чутно, як він підспівував хіт «Тін Ліззі» «Хлопці знову в місті»[31 - Ірландська рок-група, популярна у 1970–1980-х рр.] своїм чудернацьким голосом артиста мюзик-голу. Він стояв до хлопця спиною, нахилившись над грядкою Логанової ягоди[32 - Гібрид ожини й малини.] із секатором у руці; привітав Джея, не обертаючись, так ніби той повсякчас і був тут. Джо постарішав – перше, що спало Джееві на думку; волосся під засмальцьованою кепкою порідішало, крізь стару футболку вимальовувалися гострі гребені його вразливого хребта; проте, коли старий повернувся, хлопець збагнув, що це той самий Джо – голубі очі й вишкір, що більше личить підліткові, ніж шістдесятип'ятирічному чоловікові. На шиї в нього висів мішечок із червоної фланелі. Пильніше роздивившись ділянку, Джей помітив, що такий само талісман прикрашав кожне дерево, кожен кущ, і навіть кути теплиці та власноруч змайстрованого холодного парника. Крихітні паростки були захищені скляними банками та розрізаними навпіл пластиковими пляшками від лимонаду, і на кожну була або прив'язана червона нитка, або намальована червоним фломастером цятка. Це, звісно, міг бути черговий жарт Джо на кшталт капкана на щипавок, шербетного дерева або прохання збігати до пекарні по жданики, але цього разу вигляд у нього був вельми зацькований і похмурий, як у людини, яку загнали в кут. Джей спитав

його про обереги, очікуючи, що він підморгне або віджартується, але обличчя Джо залишалося непохитно серйозним.

– Це захист, хлопче, – стиха промовив він. – Захист.

Але хлопець далеко не одразу зрозумів усю серйозність цих слів.

Літо звивалося, наче курява на доріжці. Джей заіжджав до провулка Пог-Гілл мало не щодня, а коли відчував потребу побути на самоті, то відправлявся до Нижнього Краю або до каналу. Там ніяких особливих змін не відбулося. На звалищі з'явилися нові принади: поламані холодильники, набиті лахміттям торби, годинник у тріснутому корпусі, коробка розпатланих книжок у дешевих паперових обкладинках. Залізниця також підкидала різноманітні скарби: газети, журнали, поламані платівки, фаянс, бляшанки, склотару. Він щоранку прочісував колії і підбирав те, що здавалося йому цікавим або цінним, а потім на задньому дворі будинку Джо ділився з ним знахідками. У Джо все йшло в діло. Старі газети відправлялися до компостної ями. За допомогою клаптів старих килимів він запобігав поширенню бур'янів на овочевих грядках. Пластиковими пакетами накривав гілки фруктових дерев, захищаючи їх від птахів. Показував, як робити захисні ковпаки для молодих пагонів із нижньої частини пластикових пляшок та виготовляти картоплесаджалки зі старих автомобільних покришок. Якось вони декілька годин по обіді тягли викинутий морозильник угору насипом, щоб потім перетворити його на холодний парник. Металобрухт та старі лахи складали в коробки, а потім продавали лахмітнику. Порожні пластикові відра та бляшанки від фарби перетворювалися на горщики для рослин. На знак вдячності Джо розповідав хлопцеві дещо про садівництво. Джей потроху навчився відрізняти розмарин від лаванди, лаванду від іван-зілля, а іван-зілля від шавлії. Навчився пробувати на смак грунт – покласти дрібку під язик, наче розсмаковуєш вишуканий тютюн – так можна визначити кислотність. Навчився втамовувати біль голови розтертою лавандою, а біль у шлунку – перцевою м'ятою. Навчився заварювати чай із шоломниці й ромашки для кращого сну. Дізнався, що на картопляних грядках слід саджати нагідки – так проженеш шкідників; що з верхівок кропиви можна варити ель, а якщо повз пролетить сорока – треба обов'язково схрестити пальці, щоб не наврочити. Ясна річ, старий іноді не міг утриматися від штукарства. Підсовував йому цибулинки нарцисів замість цибулі чи пропонував посадити спілі суниці на краю ділянки – подивитися, чи проростуть. Та загалом він зберігав серйозність – принаймні так здавалося Джею – і насолоджувався новою роллю наставника. Можливо, він уже тоді відчував близькість кінця, хоча Джееві нічого такого на думку не спадало – навпаки, то було його найщасливіше літо, коли він сидів на ділянці під звуки радіо, перебираючи коробки з барахлом, або допомагав Джо впоратися з овочерізкою, перероблюючи фрукти для нової партії вина. Вони сперечалися щодо переваг «Позитивних вібрацій» (вибір Джея) на противагу «Новенькій збиральній машині» (вибір Джо). Він почувався убезпеченим і захищеним, ніби все це було такою собі кишеньковою вічністю, яку неможливо втратити і яка ніколи тебе не зрадить. Проте щось змінювалося. Можливо, це було пов'язано з Джо: із якоюсь новою тривожністю, з його обережним виглядом, зі скороченням кількості відвідувачів – іноді приходили лише один чи два на тиждень – або з незвичною моторошною тишею у провулку Пог-Гілл. Більше не стукали молотки, не лунали пісні у дворах, поступово порожніли білизняні мотузки, потроху розвалювалися покинуті кролячі клітки та голубники.

Джо незрідка наближався до краю своеі ділянки і мовчки дивився на залізницю. Потягів також поменшало: лише двійко швидкісних пасажирських, а решта – маневрові локомотиви та вантажні з вугіллям, що неквапом прямували на північ, до сортувальноі станціі. Колія, така сліпуче-сяюча минулого року, місцями вже проіржавіла.

– Схоже, лінію планують закрити, – зауважив якось Джо в такий момент. – Наступного місяця знесуть Кірбі Центральний.

Кірбі Центральний був головним сигнальним постом при станціі.

– Пог-Гіллу гаплик, якщо я щось у цьому тямлю.

– Але ж там твоя теплиця! – заперечив Джей. Скільки він знав Джо, старий завжди використовував напівзруйновану сигнальну будку, розташовану за п’ятдесят ярдів від будинку, як парник – там він розмістив тендітні рослини: помідори, два персикові деревця, декілька виноградних лоз, що випросталися назовні, зачепилися за карниз і звисали з білого даху гірляндою великого яскраво-зеленого листя.

Джо знизав плечима.

– Зазвичай такі штуки першими стирають з лиця землі, – буркнув він. – Дотепер мені просто щастило.

Він зупинив погляд на червоних мішечках, прибитих до задньоі стіни, простяг руку і потер один із них між великим і вказівним пальцями.

– Уся справа в тому, що ми були обережні, – продовжив він. – Не привертали до себе уваги. Але якщо лінію закриють, тут з’являться хлопи, що зніматимуть рейки вздовж усього Пог-Гіллу аж до Нижнього Краю. Вони можуть копирсатися тут декілька місяців. А все навколо – то ж приватна територія. Належить Британській залізниці. Ми з тобою, хлопче, правопорушники.

Вслід за ним Джей кинув оком на територію за коліею, наче вперше помічаючи широчінь ділянки, прямі охайні ряди овочів, холодні парники, сотні пластикових горщиків, десятки фруктових дерев, густі чагарники малини, чорноі смородини, ревеню. Цікаво, але йому ніколи раніше не спадало на думку, що це – самозахоплення землі.

– Отакоі. Гадаеш, вони захочуть усе відібрати?

Джо на нього й не глянув. Звісно, вони все відберуть. Він зрозумів це з профілю старого, з того, як найого обличчі відобразився підрахунок – скільки вдасться пересадити? Скільки вийде перебудувати? Не те, щоб ім дуже була потрібна ця місцина, але ж вона належала ім, була іхньою – дарма, що пустка, але іхня. Джей раптом майже наживо згадав Зета і його поплічників у той момент, коли Зет пожбурив радіо в повітря. У тих будуть такі само вирази облич, коли вони розкудовчать залізницю, зламають теплицю, повиривають саджанці й кущі, проідуться бульдозером по гарненьких купках лаванди і по недозрілих грушах, по невикопаній картоплі, моркві й пастернаку, і по всій загадковій екзотиці, яку Джо збирав ціле життя. Джей несподівано відчув пульсуючу лють, і він болісно втиснув кулаки в цегляну стіну.

– Вони не можуть так учинити! – несамовито вигукнув він.

Джо стенув плечима. Звісно, можуть. Тепер Джей зрозумів усю серйозність червоних оберегів, що прикрашали кожну вільну поверхню, звисали з кожного гвіздка, з кожного дерева – з усього, що він хотів урятувати. Невидимим вони його зробити не могли, але… Але що? Відвернули б бульдозери? Це неможливо.

Джо промовчав. Очі в нього були чисті й яскраві. Якусь мить він мав вигляд старого стрільця з типового вестерна, по зуби озброеного для останньої перестрілки. Якусь мить усе – що завгодно – здавалося можливим. Що б там не сталося потім, але тоді він повірив у це.

15

Марсель, березень 1999 року

Поїзд дістався до Марселя десь по обіді. Було хмарно, але тепло, тож Джей перекинув пальто через руку, поки пробирався крізь натовп. У кіоску біля платформи він купив пару сендвічів, але був занадто збудженим, занадто знервованим, щоб проковтнути бодай шматок. Поїзд на Ажен затримувався на годину, та ще й не квапився; ця мандрівка дорівнювала подорожі з Парижа. Сплеск енергії залишив по собі втому. Незручно вмостившись, він дрімав, поки потяг переповзав від однієї маленької станції до іншої; йому було жарко, він хотів пити й відчував легке похмілля. Час від часу витягав брошуру, щоб переконатися, що все це існує не лише в його уяві. Намагався налаштувати радіо, але з приймача було чути лише білий шум.

Раннім вечором він нарешті прибув до Ажена. До нього поверталася зосередженість, чоловік почав звертати увагу на те, що його оточує. З вагона він бачив поля й ферми, фруктові сади й зорану землю шоколадного кольору. Навкруги буяла зелень. Багато дерев уже цвіли, як для березня – зарано, подумав він, хоча свій єдиний досвід садівництва набував разом із Джо, за тисячу міль на північ звідси. Він узяв таксі й поїхав до агенції нерухомості – адреса була вказана на брошурі, – сподіваючись, що йому дозволять оглянути маєток, але там уже було зачинено. Чорт забирай!

Охоплений збудженням від несподіваної втечі, Джей якось не продумав, що робити в такому випадку. Зняти номер в Ажені? Тільки після того, як побачить будинок. Свій будинок. Від цієї думки настовбурчилися волоски на руках. Завтра неділя. Скоріш за все, агентство знову буде зачинене. Йому доведеться чекати до понеділка. Він завагався на порозі, а таксист позаду нього переминався від нетерплячки. Чи далеко звідси Ланскне-су-Танн? Звісно, там знайдеться щось звичне, якийсь «Кампаніл» або «Ібіс»[33 - Великі європейські готельні мережі.], або принаймні там можна буде винайняти кімнату. Було пів на шосту. Йому вистачить часу роздивитися будинок, хай навіть лише зовні, допоки не сяде сонце.

Бажання було надто сильним. Повернувшись до знудженого таксиста, Джей із невластивою йому рішучістю розгорнув карту.

– Vous pouvez m’y conduire tout de suite?[34 - Чи не могли б ви одразу відвезти мене сюди? (Фр.)]

Водій трохи поміркував – мешканцям цього регіону притаманна така неквапліва розсудливість. Джей витяг із кишені джинсів пачку банкнот і продемонстрував таксистові. Той байдуже знизав плечима й кивнув на автомобіль. Джей завважив, що він не запропонував йому допомогу з багажем.

Поїздка тривала пів години. Джей знову задрімав на задньому сидінні, в оточенні ароматів шкіри та тютюну, а водій курив собі «Голуаз» і щось задоволено буркотів сам до себе; він натискав на гудок, пробираючись крізь шеренги автівок на трасі, мчав тісними вуличками, владно бібікаючи на кожному розі й час від часу полохаючи курей. Джей потроху зголоднів і захотів пити. Спочатку він вирішив, що поїсть, коли добереться до Ланскне. Але тепер, розглядаючи запилюжений провулок, уздовж якого тряслося й підстрибувало таксі, він почав сумніватися в правильності такого рішення.

Постукав водія по плечу.

– C’est encore loin?[35 - Ще далеко? (Фр.)]

Таксист знизав плечима, тицьнув пальцем уперед і з гуркотом зупинив машину.

– L?[36 - Там (фр.).].

Звісно ж, він і був там, прихований невеликим скупченням дерев. Помірні надзахідні промені доволі страховито освітили черепичний дах та поваплені стіни. Джей побачив десь збоку блиск води, а сад, зелений на фото, тепер був укритий блідим цвітом. Прекрасне видовище. Він щедро відрахував таксистові із залишку французьких грошей, витяг з автомобіля валізу і поставив ii на дорогу.

– Attendez-moi ici. Je reviens tout de suite[37 - Почекайте мене тут. Я зараз повернуся (фр.).].

Водій зробив незрозумілий жест, який Джей розцінив як згоду. Залишивши таксиста чекати на безлюдному узбіччі, Джей попрямував до дерев. Дійшовши до переліску, він побачив, що звідти відкривається гарний вид на будинок і на виноградник. Фотографія з брошури не давала повного уявлення про розміри маетку. Міська дитина, Джей і гадки не мав про площу землі, але садиба здавалася величезною: з одного боку вона межувала з дорогою й рікою, а з другого межа була позначена довгим живоплотом, що зникав з виду далеко за будинком, у полях. На протилежному боці ріки він помітив ще один фермерський будинок – невеличкий, з низьким дахом, – а далі тягнулося село: церковний шпиль, будинки, дорога, що звивалася від річки. Доріжка до будинку проходила крізь виноградник – уже зелений, з вусами лози, що випростувалися вгору серед бур’янів, – та повз покинутий городик, де торішня спаржа, артишоки й капуста бовваніли серед кульбаб.

Прохід до будинку зайняв десять хвилин. Наближаючись, Джей помітив, що до нього треба докласти рук, так само, як до виноградника й овочевої ділянки. Рожева фарба подекуди відшарувалася, демонструючи сірий потрісканий тиньк. Із даху попадали черепиці, й глиняні уламки валялися на зарослій доріжці. Вікна першого поверху були закриті віконницями, а подекуди й забиті, а на другому декільком шибкам бракувало скла – наче беззуба посмішка на блідому обличчі. Передні двері були міцно забиті гвіздками. Складалося враження, що будинок роками стояв занедбаним. Але ж видно, що за городом нещодавно, чи відносно нещодавно, доглядали. Джей разочок обійшов будівлю, оцінюючи масштаб пошкоджень, і запевнив себе, що більшість із них має лише поверхневий характер і виникла через недбалість. Можливо, усередині все зовсім інакше. Він знайшов місце, де зламана віконниця відійшла від тиньку і шпарина виявилася якраз такою, щоб зазирнути всередину, тож чоловік притиснув до неї обличчя. У будинку було темно, і десь у глибині крапала вода.

Раптом він помітив якийсь рух усередині. Спочатку подумав, що то щури. Аж тут щось знову поворухнулося – м’яко, ледь чутно, зі шкрябанням, ніби хтось у чоботах, підбитих гвіздками, крокував по бетонній підлозі. Тоді це точно не щури.

Джей гукнув – англійською, от дурень – «Агов!» Звуки припинилися.

Він скоса глянув крізь шпарину в віконниці, і йому здалося, ніби щось поворухнулось, якийсь розмитий силует якраз на рівні його очей, щось дуже схоже на фігуру в завеликому пальті та насунутому на очі кашкеті.

– Джо? Джо?

Та ну, маячня якась. Ясна річ, то був не Джо. Джей так багато думав про нього останніми днями, що старий почав ввижатися йому на кожному кроці. Мабуть, це природно, припустив він. Коли він знову глянув туди, фігура – якщо вона взагалі там була – вже зникла. У будинку запанувала тиша. Якусь мить Джей відчував розчарування, навіть горе, в якому не насмілився зізнатися, адже за ним могло стояти щось геть божевільне – переконання, що Джо, власне, був там, в очікуванні. Старий Джо, з кашкетом, у шахтарських чоботах та в мішкуватому пальті, чекає на нього у спорожнілому будинку, харчується городиною. У мозок Джо безжально заповзла думка про покинутий город – хтось же мав посадити там насіння, має ж бути тут якась божевільна логіка. Тут хтось був.

Він поглянув на годинник і застиг від подиву: виявляється, він провів біля будинку майже двадцять хвилин. Попрохав таксиста почекати на узбіччі, бо не мав жодного бажання ночувати в Ланскне. З того, що встиг побачити, він зробив висновок, що на пристойну ночівлю тут годі сподіватися, та ще його охопив собачий голод. Він помчав уперед крізь сад, за шнурки чіплялися лепчиці, він обливався потом, але нарешті зміг вибігти з підліску й повернути на дорогу.

Таксі й сліду не було.

Джей щиро вилаявся. Його валіза та повстяна торба були недбало звалені на узбіччя. Водій утомився чекати на скаженого англійця й поїхав собі.

Хай там як, але Джей був змушений залишитися тут.

16

Пог-Гілл, літо 1976 року

Кірбі Центральний поліг у кінці серпня. Джей опинився поряд саме тоді, коли його закривали; хлопець ховався у хащах плакуну, а коли робітники пішли, забравши з собою важелі, семафори та інші привабливі для любителів щось поцупити штуки, він прослизнув угору сходами і заглянув у вікно. Журнали реєстрації поїздів та схеми маршрутів так і залишили в коробці, але стенд без важелів видавався голим. Утім, будка дивним чином мала обжитий вигляд, ніби сигнальник щойно вийшов і може повернутися будь-якої миті. Джей прикинув, що всередині залишилося багато скла, яке може стати в пригоді, якщо вони з Джо його звідти витягнуть.

– Не треба, хлопче, – відповів Джо, коли Джей повідомив йому про це. – В мене й без цього восени ціла купа справ.

Джееві не треба було пояснювати, що це означає. З початку серпня Джо все більше переймався долею своєї ділянки. Говорив він про це нечасто, але іноді раптом кидав роботу і задивлявся на свої дерева, ніби прикидаючи, скільки ще їм відведено часу. Інколи він дуже повільно торкався ніжної кори яблуні або сливи і щось стиха промовляв до Джея або сам до себе. Він завжди називав їх на імена, наче людей.

– Мірабель. Нічогенька така, еге ж? Це французький сорт, жовта слива, добра для варення й вина, та й так поїсти смачно. Їй тут подобається, тут сонячно і земля пухка.

Він замовк.

– Надто пізно пересаджувати мою стареньку, – зітхнув він. – Вона просто цього не переживе. Отак пускаєш коріння, думаєш, що залишишся тут навічно, а от що відбувається. Мерзотники.

Цього разу він уперше за декілька тижнів напряму заговорив про проблему з ділянкою.

– Намагаються стерти Пог-Гілл з лиця землі, ось що.

Джо заговорив голосніше, і Джей збагнув, що вперше бачить його таким сердитим.

– Провулок Пог-Гілл, що стоїть тут сто з гаком років. Його заснували, коли у Нижньому Краї ще працювала шахта, а землечерпалки тільки викопували канал.

Джей впер у нього погляд.

– Зносять Пог-Гілл? – перепитав він. – Що – і будинки?

Джо погідно кивнув.

– Отримав сьогодні листа, – коротко пояснив він. – Ці покидьки вважають, що тепер тут небезпечно. Тож вони збираються все відібрати. Всю вулицю.

На його здивоване обличчя було моторошно дивитися.

– Відберуть. Стільки часу минуло. Я тут уже тридцять дев'ять років, з тих пір, як закрили шахти в Нижньому Краї та у Верхньому Кірбі. Придбав у міськоі ради хатинку. Вже тоді я ім не довіряв.

Він замовк і підняв угору покалічену руку, склавши дулю з трьох пальців, що на ній лишилися.

– Що ім іще потрібно, га? Я в тій шахті залишив своі пальці. Та я там, сука, мало життя свое не лишив! Сподівався, що це чогось-таки варте! Гадав, що вони про це не забудуть!

Джей вирячився на нього. Такого Джо він раніше не бачив. Від подиву та страху він не зміг вимовити ані слова. Аж тут Джо перервав себе так само раптово, як і почав свою тираду, і стурбовано нахилився над щойно привитою гілкою, розглядаючи місце підвою.

– Я думав, це сталося під час війни, – нарешті промовив Джей.

– Що саме?

Підвій був примотаний до гілки яскравим червоним клаптиком. Джо мазнув по ньому чимось схожим на смолу, від якоі йшов ідкий смердючий запах. Закінчивши, він кивнув сам собі, ніби задоволений станом дерева.

– Ти ж казав мені, що втратив пальці в Д'еппі, – нагадав Джей. – Під час війни.

– Ага. Ну, так, – Джо й вухом не повів. – Та тут на кожному розі така війна була. Я втратив пальці у шістнадцять – іх затиснуло між вагонетками у 1931-му. Після такого мене б до арміі не призвали, тож я записався до «Хлопців Бевіна»[38 – Програма альтернативноі військовоі служби для молодих англійців у 1943–1948 рр. За іі правилами, шляхом голосування десяту частину призваних до арміі хлопців відправляли на роботу до шахт, щоб підвищити видобуток вугілля для потреб арміі. Програма отримала назву на честь Ернеста Бевіна – тодішнього британського міністра праці й національноі повинності.]. Того року в нас було три обвали. Коли завалився тунель, семеро опинилися під землею в пастці. Навіть не дорослі чоловіки, а хлопці мого віку чи й молодші; під землю, на дорослу платню пускали з чотирнадцяти. Ми тиждень працювали по дві зміни, намагаючись витягти іх звідти. Нам було чути, як вони волають і плачуть з-під завалу, але щоразу як ми робили спробу до них дістатися, на нас падав новий шмат тунелю. Ми працювали в темряві через копальний газ, по коліно в багнюці. Були мокрі,

як миші, нам бракувало повітря, і ми усвідомлювали, що склепіння може будь-якої миті знову обвалитися, але не зупинялися. До тієї миті, коли наскочило начальство і взагалі закрило шахту. – Він глянув на Джея з несподіваним шалом, очі в нього потемніли від люті. – Тому ніколи не кажи мені, що я не був на війні, – відрізав він. – Про війну я знаю не менше – про те, що таке війна, – ніж ті молодики, що були у Франції.

Джей витріщався на нього, не знаючи навіть, що й казати. Джо порожніми очима дивився кудись у далечінь – він чув крики й благання юнаків, давно похованих під зарубцьованим шрамом Нижнього Краю. Джей аж здригнувся.

– То що ж ти тепер робитимеш?

Джо пильно вдивився у нього, ніби відшукуючи найменші ознаки осуду. Втім, він одразу ж розслабився і нагородив хлопця своєю звичною сумною посмішкою, водночас порсаючись у кишені в пошуках замурзаного пакетика мармеладних ведмедиків. Дістав собі одного і простягнув пакетик Джееві.

– Я вчиню так, як чинив завжди, – оголосив він. – Я достобіса добре борюся за те, що належить мені. Я ім це не подарую. Пог-Гілл мій, і ніхто не змусить мене переїхати звідси у якусь паршиву кудкудаківку.

Завзято відкусив своєму ведмедикові голову і дістав із пакетика ще одного.

– Але що ти зможеш удіяти? – одказав Джей. – Ти отримаєш наказ про виселення. Вони відріжуть тобі електрику й газ. Ти ж не можеш…

Джо поглянув на нього.

– Завжди є якийсь вихід, хлопче. Гадаю, зараз саме час розробити діеву стратегію. Скидати мішки з піском та задраювати люки. Відгодовувати чорного півника, як роблять на Гаіті.

Він виразно підморгнув, наче пропонуючи Джееві посміятися над своїм загадковим жартом.

Джей оглянув ділянку. Подивився на обереги, прибиті до муру та прив’язані до гілок, на знаки, викладені з битого скла на землі й намальовані крейдою на квіткових горщиках, і раптом його охопило відчуття жахливої безнадії. Усе було таким крихким і таким зворушливим. Він перевів погляд на будинки – на почорнілі фасади, похилені дахи, вуличні туалети і прикриті пластиковими віконницями вікна. За п’ять-шість будинків звідси на мотузці сохла білизна. Двійко дітей бавилися у канаві перед будинком. І Джо – старий добрий схиблений Джо, зі своїми мріями, подорожами, своїм чатто, незліченним насінням та набитим пляшками погребом – готується до війни, яку йому годі й сподіватися виграти, бо він озброєний лише побутовою магією та домашнім вином.

– Не бери в голову, – підбадьорив його Джо. – Все буде добре, от побачиш. У мене в рукаві приховано ще кілька козирів, нехай начуваються ті покидьки з міської ради.

Але його слова звучали порожньою погрозою. Ці його балачки були лише бравадою. Насправді він нічого не міг удіяти. Звісно, заради нього Джей

удавав, що вірить йому. Він збирав трави біля залізничного насипу. Набивав червоні мішечки висушеним листям. Повторював дивні слова та творив ритуальні жести, наслідуючи Джо. Потрібно було опечатувати периметр

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=65936698&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Таніни – дубильні речовини, що містяться в червоному вині й надають йому терпкий смак. (Тут і далі прим. перекл.)

2

Британська щоденна газета, з 2016 р. – новинний інтернет-портал.

3

Популярні європейські журнали для жінок.

4

«Випускайте клоунів» (англ. «Send in the Clowns») – пісня Стівена Сондгейма для мюзиклу «Маленька нічна музика» (1973).

5

«Я не закоханий» (англ. «I’m not in Love») – пісня британського гурту «10cc» із альбому «Оригінальний саундтрек» (1975).

6

TLS (Times Literary Supplement) (укр. Літературний додаток до газети «Таймз») – щотижневий літературно-критичний журнал, що видається у Великій Британії з 1902 р.

7

У виноробстві термін «тіло» позначає відчуття ваги й консистенції вина в ротовій порожнині.

8

Кокс (правильна назва Cox’s Orange Pippin – «помаранчевий піппін Кокса») – популярний у Британії сорт яблук. Макінтош (правильна назва McIntosh Red – «червоний Макінтош») – сорт яблук, вважається національним продуктом Канади.

9

У французькій мові земляним яблуком (pommes de terre) називають картоплю.

10

«Денді» («The Dandy») – британський дитячий журнал коміксів, що видавався з 1937 по 2012 р.

11

Наркотична суміш для куріння.

12

Джон-завойовник (англ. High John the Conqueror) – висушене коріння рослини ялапа (різновид крученого панича), яке у гаїтянській магії худу використовується для виготовлення потужних оберегів.

13

Вечірне шоу канадського телеканалу «ТВ-Онтаріо», в якому демонстрували відомі фільми впереміж із інтерв’ю та коментарями акторів і знімальної групи.

14

Марка дорогих чоловічих сорочок.

15

Наперстянка (лат. digitalis) – лікарська рослина, яка широко використовується для виготовлення ліків від серцево-судинних захворювань.

16

Вигадана хижа рослина з роману Дж. Віндема «День трифідів» (1951).

17

Ніколас Калпепер – англійський ботанік і фармацевт XVII сторіччя, який описав лікувальні властивості близько 400 рослин.

18

«Disco Queen» – пісня британського гурту «Hot Chocolate».

19

«Stand by Your Man» – кантрі-балада, відома у виконанні Теммі Вайнет.

20

Провінція на півдні Португалії.

21

Слоноголовий бог удачі й мудрості в індуізмі.

22

Сорт зелених яблук, виведений в Австралії у 1868 р.

23

Сорт червоних яблук, виведений у 1880 р. у США.

24

Середній діаметр крикетного м’яча – 22,5 см.

25

«Sailing» – композиція Рода Стюарта з альбому «Atlantic Crossing» (1975 р.).

26

«Ghost London» – британський виробник жіночого одягу вільного стилю.

27

«Hell’s Angels» – один із найбільших у світі мотоклубів, що об’єднує байкерів із 40 країн.

28

Традиційний індійський соус з овочів та/або фруктів.

29

Рослина родини вересових.

30

Адміністративний центр департаменту Ло-і-Гаронна у Франції.

31

Ірландська рок-група, популярна у 1970–1980-х рр.

32

Гібрид ожини й малини.

33

Великі європейські готельні мережі.

34

Чи не могли б ви одразу відвезти мене сюди? (Фр.)

35

Ще далеко? (Фр.)

36

Там (фр.).

37

Почекайте мене тут. Я зараз повернуся (фр.).

38

Програма альтернативної військової служби для молодих англійців у 1943–1948 рр. За її правилами, шляхом голосування десяту частину призваних до армії хлопців відправляли на роботу до шахт, щоб підвищити видобуток вугілля для потреб армії. Програма отримала назву на честь Ернеста Бевіна – тодішнього британського міністра праці й національної повинності.